

Παροράματα τεύχους 69

Στο άρθρο του Ι. Νεραντζή: "Επισκόπηση της Παλαιολιθικής Εποχής...", σ. 78 λείπει το σχόλιο της εκ. 3:

Αβαντιδές ακρόληκτο υψώσανο (1) και Ξεστρά (2-3), που ανήκουν στην Πρώτη Μέση Παλαιολιθική Εποχή.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Το Νορβηγικό Ινστιτούτο
Αθηνών μας γνωστοποιεί ότι ο για μια πενταετία διορισμός του διευθυντή καθηγητή Erik Østby έληξε με το τέλος του 1998.

Ο ίδιος θα αναλάβει θέση καθηγητή κλασικής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Μπέργκεν, Νορβηγία.

Τη διευθύνση του Νορβηγικού Ινστιτούτου θα αναλάβει η δρ Synnøve des Bouvines, καθηγήτρια κλασικών σπουδών του Πανεπιστημίου Τρόμσο και Μπέργκεν, Νορβηγία.

Αγήνωρ Αστεριάδης

Σημαντική εκδήλωση στο Εικαστικό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Λάρισα αποτέλεσε η αναδρομική έκθεση του Αγήνωρ Αστεριάδη (28.11 - 29.12.1998). Εκδόθηκε και παρουσιάστηκε τιμητικό αφιέρωμα για τα 100 χρόνια από τη γέννηση του καλλιτέχνη με τρεις εισιτηγικές ειδικών επιστημόνων για την προσφορά του μεγάλου Λαρισαίου ζωγράφου, που άφησε σημαντικότατο και πολύμορφο έργο.

Το Παιδικό Μουσείο

Στο Παιδικό Μουσείο (Κυδαθηνίων 14, Πλάκα) έχει αρχίσει να λειτουργεί ένα πρωτότυπο έκθεμα με τίτλο "Τα μαγικά κομμάτια της Τέχνης". Αρχίζουν και αποκρβύττες, φρούτα και λαουλούδες έχουν δραπετεύσει από τους πίνακες του Πικάσο, του Βαν Γκογκ και άλλων γνωστών ζωγράφων και βρίσκονται μέσα στο τα κομμάτια, φτιαγμένα ειδικά για να εξοικειωθούν τα παιδιά με την τέχνη μέσα από το παιχνίδι. Αλλά και οι υπόλοιποι "χώροι δραστηριοτήτων" του Μουσείου παρουσιάζουν ενδιαφέρον με την πρωτοτυπία τους: η ανακάλυψη, ο φωτισμός παντογνώστης, οι συμβολικές προς τους

γονείς, και το κομμάτι με τους τρομακτικούς επιβάτες είναι μερικά από τα τμήματα που βοηθούν τα μικρά παιδιά να παίρνουν γνώσεις και παράλληλα να ευχρώνονται από συναισθηματα ενοχής. Επιπλέον, στην αυλή του Μουσείου λειτουργεί "Υλοκαπάλειο", το οποίο παρέχει όλα τα απαραίτητα υλικά για τις κατασκευές των παιδιών.

Στο βαθμό πάντως που το Παιδικό Μουσείο επιδιώκει την αμέριστη ανταπόκριση μικρών και μεγάλων, η στενότητα του χώρου και η απρόσφορη διαρρύθμιση είναι τα βασικά μειονεκτήματά του.

Το ελληνικό αλάτι

Ολοκληρώθηκε το τρίμηρο εργασίας του Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ιδρυματος της ΕΤΒΑ με θέμα "Το ελληνικό αλάτι", που συνέβαλε στην καταγραφή της ιστορίας της παραγωγής και της χρήσης του βασικού αυτού προϊόντος διατροφής της ελληνικής κοινωνίας.

Από τους μινωικούς χρόνους έως τις μέρες μας, το αλάτι, προϊόν εμπόρευσμο, αποτελεί βασικό στοιχείο του διατολογίου, της θεραπευτικής, της βιοτεχνικής και βιομηχανικής επεξεργασίας διαφόρων υλών. Στον τόπο μας έχουν σωθεί μαρτυρίες για τη συγκομιδή, την επεξεργασία και τη χρήση του, πολύτιμες για την ιστορία της Ελλάδας.

Κυκλάδες

Τριήμερες εκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν στη Σύρο για τα 100 χρόνια από τις πρώτες ανακαυές του Χρ. Τσουίντα. Παράλληλα το Υπ. Αιγαίου χρηματοδότησε εργασίες ώστε να γίνουν πιο προσιτές στο κοινό ορισμένες αρχαιολογικές θέσεις ιδιαίτερα ενδιαφέροντος.

Καλός και Πατάν

Στα όρια του μύθου και της πραγματικότητας στέκονται οι Καλός (στο Καφισιάν του Πικαστόν) και οι Πατάν (στο Νουρισιάν του Αργονιστιάν), απόγονοι, κατά τα μύθομενα, της στρατιάς του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Απομονωμένα φύλα, με θρησκεία διαφορετική με φυλετικά χαρακτηριστικά διαφορετικά, με τραγούδια και χορούς διαφορετικούς, αποτελούν μια μειονότητα που κινδυνεύει. Για τους ανθρώπους αυτούς ο βασιλιάς Αλέξανδρος ζει και η παράδοσή τους διηγείται τα κατορθώματά του.

Ο Σύλλογος των Φίλων της Γενναδείου Βιβλιοθήκης οργανώ-

σε εκδήλωση (26.11.98), με την οποία μια έρευνα στον Μυθό, στα απρόσιτα μετερίδια των "συγγενών" μας, που κινδυνεύουν από το γεγονός και μόνο ότι αποτελούν κάτι το διαφορετικό σε έναν κόσμο που πάει να ισοπεδωθεί.

Ελληνική επιτυχία

Στην Αγγλία παρουσιάστηκαν τα δύο τελευταία βιβλία του Γιάννη Σακελλαράκη. Στην πρώτη εκδήλωση, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Ελληνικών Σπουδών του King's College και ήταν αφιερωμένη στον Έβανς, ο Γ. Σακελλαράκης μίλησε με θέμα "Αρχαίτες: Μια νέα ματιά στη Μινωική Κρήτη", που κυκλοφορεί και στην αγγλική γλώσσα, ενώ στη δεύτερη εκδήλωση, που έλαβε χώρα στις αίθουσες του Ιδρυματος Ελληνικού Πολιτισμού, βασικός ομιλητής ήταν ο γνωστός αρχαιολόγος Τζον Μπρόντμαν, ο οποίος παρουσίασε το έργο του Γιάννη και της Έφης Σακελλαράκη και εξέθεσε σκέψεις που του γεννήθηκαν με αφορμή το προαναφερθέν βιβλίο τους καθώς και εκείνο του Γιάννη Σακελλαράκη: *Ανασκαπώντας το παρελθόν*.

Ας σημειωθεί ότι και τα δύο αυτά βιβλία κυκλοφόρησαν από τις εκδόσεις "Άμμος".

Περσεφόνη

Το Μουσείο Μπενάκη, διευρύνοντας τα παιδιά του προγράμματος, κυκλοφόρησε ένα φάκελο με μια εξαιρετική χαρτοκατασκευή. Με θέμα την "Περσεφόνη", τα παιδιά αποκτούν δική τους σκηνή με δύο σπινάκι - τον Επάνω και τον Κάτω κόσμο - και έξι φιγούρες του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Ειδικό συνοδευτικό έντυπο υλικό προσφέρει στα παιδιά πληροφόρηση σχετικά με το ανέβασμα του έργου στο Λονδίνο το 1961, σε κείμενο του Αντρέ Ζιτ, με τις βιογραφίες του συγγραφέα και του ζωγράφου, δίνοντας τους τη δυνατότητα να ανεβάζουν το δικό τους έργο.

Ο φάκελος διατίθεται στο εμπόριο και οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να τον βρουν στο πωλητήριο του Μουσείου Μπενάκη, στην Πικακωθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα (Κραζιώτου 3) και στο Μέγαρο Μουσικής.

Η Προστασία του Παρελθόντος

Διεθνές Συμπόσιο με θέμα την Προστασία του Παρελθόντος οργανώθηκε (12 & 13.2.99) από τη Γενναδείο Βιβλιοθήκη-Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών σε συ-

νεργασία με τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανιμίου Αθηνών, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού. Ακούστηκαν πολύ ενδιαφερόμενες απόψεις, όπως, για παράδειγμα, Π. Καλλιγιάς: «Προστασία του Παρελθόντος ή προστασία από το παρελθόν», R. Etienne: «Η καταστροφή ως διατήρηση», Π.Τουκνιώτης: «Η φανταστική κατασκευή του παρελθόντος και η προστασία της», και άλλες.

Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη. Πρόκληση-Πρόγραμμα

Για δωδέκατα χρόνια πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη η επιστημονική συνάντηση που αφορά τις ανασκαφές στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Έγιναν περί τις 66 ανασκαφές, σχετικές με την αρχαιολογική έρευνα που διεξάγεται στο βορειοελλαδικό χώρο, από τον Έβρο μέχρι την Καστοριά. Τα πορίσματα της ΙΒ' επιστημονικής Συνάντησης, που έγινε από 11 έως 13 Φεβρουαρίου '99, υπηγάθησαν ιδιαίτερα εποικοδομητικά.

Ινστιτούτο των Ελληνικών Μύλων

Το Ινστιτούτο των Ελληνικών Μύλων (I.T.E.M) είναι σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με κύριους σκοπούς την έρευνα, καταγραφή, μελέτη και προστασία των ιστορικών μορφών μύλων στον ελληνικό χώρο καθώς και των συγγενών παραδοσιακών ενεργειακών συστημάτων, τη δημιουργία αρχείου με λειτουργία σχετικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, την εξειδίκευση επιστημονικού και τεχνικού δυναμικού, την ίδρυση Μουσείου της Ιστορίας των Μύλων, την οργάνωση τοπικών και διεθνών συναντήσεων, εκδόσεων, εκδόσεων, την παργυγή τακτικών και άλλων δραστηριοτήτων που θα προβάλλουν τους μύλους.

Το I.T.E.M. που είναι μέλος της The International Molinology Society (TIMS), ιδρύθηκε με την υπ' αριθ. 1878/1996 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών και έχει περισσότερα από 150 τακτικά μέλη (αρχιτέκτονες, αρχαιολόγους, ιστορικούς, εθνολόγους, λαογράφους, μηχανολόγους, πολιτικούς μηχανικούς, ανασταυλωτές, συντηρητές, νομικούς, οικονομολόγους, ερευνητές κ.λπ.).

• Το I.T.E.M. ως σήμερα έχει συνεργαστεί σε προγράμματα και διεθνή συμπίνα.

- Οργάνωσε τον Α' Κύκλο Συζητήσεων του 1998 με εισηγήσεις από ειδικούς σε θέματα μυλολογίας.
- Ανέλαβε την εκπόνηση Εκπαιδευτικού Προγράμματος για Δημοτικά Σχολεία και Γυμνάσια σε συνεργασία με τη ΔΙΑΠΠ του ΥΠ.Π.Ο. με θέμα τον ανεμόμυλο.
- Οργανώνει με επιχορήγηση της Δ/σης Πολιτιστικής Κίνησης του ΥΠ.Π.Ο. και χορηγών Επιστημονική Συνάντηση με θέμα «Προβλήματα έρευνας και τεκμηρίωσης στους Ελληνικούς Μύλους».
- Οργανώνει τον Β' Κύκλο συζητήσεων του 1999.

Τα γραφεία του I.T.E.M. στεγάζονται στη Λεωφ. Βασ. Κωνσταντίνου, αρ. 28, 116 35, Αθήνα, και είναι ανοικτά κάθε Τετάρτη, 19:30 - 21:30. Για κάθε πληροφορία, παρακαλούμε να απευθύνεστε στο τηλ. 7218866, 19:30 - 21:30. Τηλ./Fax: I.T.E.M. 7252535 - 6434580 - 7214381.

5η ετήσια συνάντηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης Αρχαιολογών

Η 5η ετήσια συνάντηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης Αρχαιολογών θα πραγματοποιηθεί στο Πανεπιστήμιο του Bournemouth, στο Ηνωμένο Βασίλειο, από 14 έως 19 Σεπτεμβρίου 1999. Αρχαιολόγοι από όλη την Ευρώπη, και ακόμα από την Αμερική και τις πέρες, θα συγκεντρωθούν για διαλέξεις, ακαδημαϊκές συζητήσεις και εκθέσεις. Για περισσότερες πληροφορίες συμβουλευθείτε τη διαδικτυακή σελίδα του 'Internet <<http://csweb.bournemouth.ac.uk/consci/ea99>> ή επισκεφθείτε το περίπτερο του Πανεπιστημίου του Bournemouth στη συνάντηση της SAA το Μάρτιο στο Chicago, και το συνέδριο της IFA τον Απρίλη στη Γλασκώβη.

Επιπλέον πληροφορίες: κα Eileen Wilkes, EAA 99 Coordinator, School of Conservation Sciences, Bournemouth University, Talbot Campus, Fern Barrow, Poole Dorset, BH 12 5BB, UK, Tel: +44(0) 1202 595058 Fax: +44(0) 1202 595478 Email: ea99@bournemouth.ac.uk

Συντήρηση οπτικοακουστικού υλικού

Η Διεύθυνση Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού διοργανώνει σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Αρχείου και Μουσείου της ΕΡΤ επιμορφωτικό σεμινάριο με θέμα: «Συντήρηση του οπτικοακουστικού υλικού της Διεύθυνσης Αρχείου και Μουσείου της ΕΡΤ».

Ποιοι έχτισαν τις πυραμίδες;

Οι ανθρωπολογικές έρευνες που πραγματοποιήσαν Αιγύπτιοι επιστήμονες σε σκελετούς νεκροταφείου κοντά στη Σαίγια απέδωσαν νέα στοιχεία που ανατρέφουν τα μέχρι τώρα παραδοθέντα: Τις πυραμίδες παράγεισαν οι Φαράι, για να φάλοξέρηθεί και να προστατευθεί το μοιομοιοποιημένο σώμα των ιδίων και των συζύγων τους. Τον σχεδιασμό των επιβλητικών αυτών κτηρίων πραγματοποιήσαν αρχιτέκτονες. Τα ονόματα όλων αυτών καθώς και των ιερέων και των ευγενών του στενού κύκλου των Φαράω καταγράφονταν για να μείνουν στην αιωνιότητα. Ποιοι όμως έχτισαν τα εντυπωσιακά αυτά μνημεία; Μέχρι τώρα πιστευόταν πως δούλο, κάτω από την απειλή του βουρλόμου, εργάζονταν ακατάπιστα σαν μμημηνικά, πεθονώντας επί του έργου... Σήμερα όμως, μετά από την αποκλυση νεκροταφείων των εργατών που έχτισαν τις πυραμίδες στην Γκίζα (2561-2323 π.Χ.), οι θεωρίες ανατρέπονται, καθώς ο Αιγύπτιος αρχαιολόγος Zahi Hawass ανσκαφεί τάφους εργατών αλλά και εργολάβων. Στην πραγματικότητα βρέθηκαν δύο νεκροταφεία. Το πρώτο, εγκαταστημένο ψηλότερα στην πλαγιά αιμόλοφου, ανήκε σε εργολάβους, σχεδιαστές και τεχνίτες, είναι το δεύτερο, το χαμηλότερο, ήταν το νεκροταφείο των εργατών. Από τη μελέτη των ευρημάτων προκύπτει πως οι εργάτες ήταν αγρότες και πως η εργασία για την κατασκευή των πυραμίδων είχε τον χαρακτήρα μιας εκ περιτροπής θητείας, υπό την επίβλεψη έμμετρων τεχνιτών, θεωρία που ανατρέφει την εικόνα που είχαμε έως τώρα και που καλλιεργούσε το Χόλιγουντ και η λαϊκή λογοτεχνία.

Λιοντάρια σε Μουσείο

Ενεργητα χρόνια μετά από την ανασκαφή που, τα αποκάλυψε, τα lionάρια της Δίλου θα μεταφερθούν στο Μουσείο αφού περάσουν από το εργαστήριο συντήρησης για την αποκατάσταση των φθόνων που τους προκάλεσε η αλμύρα της θαλάσσης και οι ρύποι του πετρελαίου των διερχόμενων πλοίων. Στο διάστημα ενός, σχεδόν, αιώνα τα γλυπτά παραμορφώθηκαν αισθητά χάνοντας τις λεπτομέρειες της επιφάνειάς τους (χαίτη και μάτα) λόγω της απολίωσης του μαρμάρου. Όπως γίνεται συνήθως, αντίγραφο των lionαριών θα συμπληρώσουν το κενό στη Δίλο ώστε οι επισκέπτες να έχουν ολοκληρωμένη εικόνα του ιερού νησιού.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Φυσιολογία και Τέχνη

“Φυσιολογία και Τέχνη” ήταν το θέμα της διάλεξης που έδωσε ο Γιώργος Τόλης, καθηγητής ενδοκρινολόγος, στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης την 8.9.99.

Με ένα σύντομο πέρασμα από τις μορφές της τέχνης και από εξέχοντες δημιουργούς, ο ομιλητής εξέθεσε τον προβληματισμό του, για το εάν οι εγκεφαλικοί και ψυχοπαθολογικοί δυσλειτουργίες μπορούν να είναι παραγωγικές στο χώρο της τέχνης. Χωρίς να οδηγήσει ο προβληματισμός σε τελικά συμπεράσματα, ενισχυμένη φάνηκε η θεωρία που θέλει τους καλλιτέχνες ως “μαινόμενους” και τις ιδιοφυίες ως παράφρονες.

“Ιστορική πλάνη”

Εκεί που πριν από 20 περίπου χρόνια ο αρχαιολόγος καθηγητής Μανώλης Ανδρόνικος ανακάλυψε τους τρεις βασιλικούς τάφους, στη Βεργίνα, επανήλθε ο κ. Τριαντάφυλλος Παπαζώης, υποστράτηγος ε.α. και ιστορικός ερευνητής, προκειμένου να αποδείξει την “ιστορική πλάνη” του ελπίσαντος αρχαιολόγου, ότι δηλαδή ο δεύτερος τάφος ανήκει στον Φίλιππο Β'. Με βάση αρχαίες πηγές και ευρήματα ο κ. Παπαζώης επιχειρείσει εκ νέου να τεκμηριώσει ότι στον εν λόγω τάφο επανατάφηκε μετά το 274 π.Χ. με κάθε μυστικότητα ο Μ. Αλέξανδρος (έχει προηγηθεί και παλαιότερη μελέτη του ίδιου το 1994).

Στην διάλεξη που έδωσε ο κ. Παπαζώης στις 4.1.99 στην Ένωση Ανωτακρίτων Ξένου Τύπου ανακοίνωσε επίσης ότι προτίθεται να διοργανώσει επιστημονική ημερίδα με το ίδιο αντικείμενο (!).

Οι Μακεδόνες και τα Παναθηναία

Την ιδιόμορφη σχέση των αρχαίων Μακεδόνων με τα Παναθηναία ανέλυσε ο καθηγητής κ. Μιχάλης Α. Τιβέριος σε σχετική ομιλία του στο Πολιτιστικό Κέντρο Θεσσαλονίκης του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης.

Αφορμή για την ανάλυσή του θέματος υπήρξε η πρόσφατη ανακάλυψη, στο ιερό της Μητέρας των θεών, στην Κασσάνδρεια Χαλκιδικής, ενός παναθηναϊκού αμφορέα, που είχε δοθεί ως έπα-

βλο στον Αριστόβουλο, γιο του Ευβουλίδου, νικήτη στο αγώνισμα της αρματοδρομίας σε Παναθηναία του τέλους του 4ου αιώνα.

Συνδυάζοντας ευρήματα με φιλολογικές μαρτυρίες, ο καθηγητής κ. Τιβέριος υποστήριξε την άποψη ότι συχνά τα Παναθηναία χρησιμοποιήθηκαν από τους Μακεδόνες (και μάλιστα από τον Μέγα Αλέξανδρο και τους διαδόχους του) στην άσκηση της πολιτικής τους, με στόχο την προβολή τους και την καλύτερη εδραίωση της κυριαρχίας τους στον αρχαίο κόσμο. Και αυτό επειδή η Αθήνα, αν και δεν ήταν πλέον μεγάλη στρατιωτική δύναμη, εξακολουθούσε να αποτελεί παγκόσμια δύναμη σε πνευματικό και γενικότερα σε πολιτιστικό επίπεδο. Ο καθηγητής κ. Τιβέριος ανέφερε και μια λεπτομέρεια που δεν είναι ιδιαίτερα γνωστή: ότι δηλαδή για τους νικήτες των Παναθηναίων κίτρινα δεν ήταν μόνο η θήκη επιβράβευσης – ο αμφορέας – αλλά και η υλική – το περιεχόμενό του: λάδι εξαιρετικής ποιότητας, σε ποσότητα που μπορούσε να ξεπεράσει (για έναν νικήτη της αρματοδρομίας, λόγω χάρη, με έπαβλο 140 αμφορείς) τους 5 τόνους.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Αθήνα και Ελληνικές Αρχαιότητες, 1853-54

Τον 19ο αιώνα γεννιέται η φωτογραφία, που σύντομα αντικαθιστά τα ταξιδιωτικά σχέδια των περιηγητών ζωγράφων. Η φωτογραφική απτύπωση, αντικαθιστώντας, ζωντανή, πολύπλευρη και καλλιτεχνική, διαφύλαξε το πρόσωπο της Ελλάδας της εποχής της ύστατης του Ελληνικού Κράτους.

Στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης εκτέθηκαν 38 φωτογραφίες του Βρετανού χαράκτη-φωτογράφου James Robertson (1813-1888), της συλλογής του Μουσείου Μπενάκη (δωρεά Ρ. Ανδρεάδη), και άλλες 5 από ιδιωτικές συλλογές. Την έκθεση συνόδευσε επιστημονικός κατάλογος, με κείμενα που ξεπερνούν τα όρια μιας απλής έκθεσης, των επιμελητριών Φ.Μ. Τσιγκάκου και Φ. Κωνσταντινίου (19.11 - 5.12.98).

Πρωτότυπα παιχνίδια

Φαντασία και δημιουργικότητα. Παιχνίδια από ανακλυμένα υλικά, κατασκευασμένα στο Παιδικό Μουσείο της Αθήνας και στο Διε-

θές Μουσείο Παιδικής Τέχνης του Σαν Φρανσίσκο, έδωσαν την ευκαιρία στο ελληνικό κοινό να εκτιμήσει την υπερίστιστη φαντασία και τις δυνατότητες δημιουργίας που έχουν τα παιδιά. Η έκθεση έγινε στη αίθουσα Ελευθερίας του Δήμου Αθηνών (20.10-8.11.98).

Στη Λάρισα

Το Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας εγκαινιάσει περιοδική έκθεση (6.12.98-30.9.99) με θέμα: “Σύμβολο του ελληνικού παραδοσιακού γάμου”. Στόχος των οργανωτών είναι η προβολή του ρόλου και της λειτουργίας του γάμου μέσα από την πολυσημαντότητα των συμβόλων.

Σήμερα, που ο ρόλος του γάμου στις αναπτυνόμενες χώρες αμφισβητείται, η γνώση και η αναγνώριση των πανάρχαιων συμβόλων ίσως να δικαιώσει μια τέλεση, την οποία η έντονη αστικοποίηση έχει απογυμνώσει από τη μαγεία και τον συμβολισμό.

BIBΛΙΑ

Διακοσμητικές τέχνες

Δημήτρης Φιλιππίδης

Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1998

“Τρεις αιώνες τέχνης στην ελληνική αρχιτεκτονική και η καταγραφή σημαντικών καλλιτεχνικών τάσεων, επιδράσεων και ωσμωσών”.

Πρόκειται για σημαντική μελέτη, καταγραφή και ανάλυση σε μορφή λευκώματος, σε μεγάλο σχήμα, μορφή που αναδεικνύει τη φωτογραφική απτύπωση. Η αήγητη καλλιτεχνική επιμελέτα του βιβλίου κατορθώνει να του δώσει έναν τόνο ευχάριστο και ανεπαφφό, που εξισορροπεί τη σοβαρότητα και το βάθος του κειμένου. Είναι μια εργασία του κ. Δ. Φιλιππίδη, Αναπλ. Καθηγητή του ΕΜΦ, και αποτελεί βιβλίο βασικό και απαραίτητο για κάθε βιβλιοθήκη.

Τα Κάστρα της Ορθοδοξίας

Ι. Μ. Χατζηφώτης

Α' σειρά, πέντε τόμοι

Εκδ. Άλκυον, Αθήνα 1998

Στον εκδοτικό χώρο επανέκαμψε ο δραστήριος και πολυπράγμων Ι. Χατζηφώτης με τη συγγραφή νέων τόμων για τα Κάστρα της Ορθοδοξίας: Το Φανάρι, το

Άγιον Όρος, τα Μετέωρα, τη Μονή Θεολόγου Πάτμου, την ακριτική Μονή Πανομήτου Σύμης – και έπειτα συνέχεια.

Πρόκειται για ερευνητικό μόχθο και πολύχρονη συλλογή στοιχείων του συγγραφέα από τα αρχαία, τις πηγές και τα ίδια τα μνημεία, που του έδωσαν τη δυνατότητα να αποκαλύψει άγνωστες πτυχές των μεγάλων πνευματικών κέντρων της Ορθοδοξίας. Παράλληλα παρέχει στον αναγνώστη, σε ζωντανή αφήγηση, όλα εκείνα τα στοιχεία που σκιαγραφούν την ιστορία, την ιδιομορφία και την προσφορά τους.

Κάθε τόμος συνοδεύεται από παράρτημα με εικονογραφικό υλικό, πλούσια γενικά και ειδικά βιβλιογραφία και απολαυστικούς μύθους και ιστορίες, που επενδύουν γλαφυρά τη δημιουργία και τη ζωή των μεγάλων Μονών.

A. M.

Το Πατριαρχείο της Μεγάλης Πόλεως Αλεξανδρείας

Κείμενο: Μητροπολίτης Ζιμπάμπουε

Εκπ. Ρ. Παρίσης & Ν. Δεσούλας

Στη σειρά που παρουσιάζει τα Ιερά Παλάτια της Ορθοδοξίας ήρθε να προστεθεί ένας ακόμη τόμος: Λεύκωμα, αφιερωμένος στην ιστορία του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, λίγων ορθόδοξας και πολιτισμίου. Κατά το ήμισυ ο τόμος περιλαμβάνει κείμενα που έχει συγγράψει ο μητροπολίτης Ζιμπάμπουε, Μακάριος, με ενδιαφέροντα αφήγηση. Το άλλο μισό της έκδοσης είναι Λεύκωμα με πλούσιο φωτογραφικό υλικό από κειμήλια, χειρόγραφα, εκκλησίες και κτηριακές εγκαταστάσεις της ομογένειας, αποτυπωμένα με το φακό του Ρωμύλου Παρίση και του Νίκου Δεσούλα. Εξαιρετικό ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζουν οι ασπράχινες φωτογραφίες από το αρχαίο του Ε.Λ.Α.

Στην παρουσίαση του αφιερωματικού έργου παραβρέθηκε ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής, κ. Πέτρος, ο οποίος μίλησε για τη διαχρονική πορεία του Πατριαρχείου και την καταγραφή της στην εν λόγω έκδοση.

Σκηνικά-κουστούμια

Νίκος Κουρούσιος
Λεύκωμα, 1998

Ένα σγκώδες Λεύκωμα με τη σκηνογραφική και ενδυματολογική δουλειά του Κύπριου σκηνογράφου Ν. Κουρούσιου έρχεται να συνεισφέρει σημαντικά με τη συμβο-

λή του στην ιστορία του θεάτρου της νεότερης Κύπρου.

Μετά από τριάντα χρόνια δουλειάς, ο δημιουργός αποφάσισε να εκδώσει σ' έναν καλαίσθητο τόμο μια ανθολογία της καλλιτεχνικής του παραγωγής. Από την πρώτη του θεατρική δουλειά το 1967, που είχε ως θέμα τις σκηνογραφίες του έργου του Ε. Άλμπερ "Ποιος φοβάται τη Βιρτζίνια Γουλφ", έως το καλοκαίρι του 1973, που σκηνογραφέι αρχαίο δράμα στο κούλο του μεγάλου θεάτρου της Σαλαμίνας, στο αρχιτεκτονικό αυτό αριστούργημα που αφιερώνεται και το βιβλίο, ο Κουρούσιος μάς παρουσιάζει όλα τα στάδια της παραγωγής του ως το 1997.

Φωτογραφίες, σχέδια, σκίτσα για πολλά έργα που ανεβράστηκαν στη Μεγαλόνησο, μαζί με δουλειές για την Παιδική Σπηλιά του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου, καθώς και μελέτες του για μάσκες και μακέτες για σφίσεις, συμπληρώνουν αυτή τη χρήσιμη και υψηλής αισθητικής έκδοση.

Με σπουδές στο Λονδίνο, σε σπουδαία σχολεία, όπως το St. Martin's College of Art and Hornsey College of Art, ο καλλιτέχνης θα εργαστεί στην Κύπρο, αλλά συγχρόνως θα παρουσιάζει δουλειές του και με ξένους θεατρικούς οργανισμούς.

Το σημαντικότερο, πιστεύουμε, είναι ότι με την ευκαιρία της έκδοσης του βιβλίου αυτού της παρουσιάσής του, που έγινε στους φιλόξενους χώρους του Σπιτιού της Κύπρου στην Αθήνα (2 Νοεμβρίου 1998), το αθηναϊκό κοινό ενημερώθηκε για τη δραστηριότητα ενός σημαντικού Κύπριου καλλιτέχνη που, μέσα στα γενικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Κύπρος μετά την εισβολή, εξακολουθεί με πίστωση, εργατικότητα και έμπνευση για αντιστέκεται, προσφέροντας έτσι στον πολιτισμό τον πνοή της ελεύθερης δημιουργικής κραυγής, που τόσο χρειάζεται σήμερα ο ελληνισμός.

Νικ. Θ. Χολέβας
Καθηγητής Ε. Μ. Π.

Λαύριο: Τοπίο Μνήμης

Φωτ.: Ε. Κώτσου
Κείμελ.: Πέπη Ρηγοπούλου - Ελένη Πορτάλιου
Εκδ. Αλεξανδρεία, Αθήνα 1997

Ένα φωτογραφικό Λεύκωμα αφιερωμένο στο Λαύριο και στις βιομηχανικές του εγκαταστάσεις δεν μπορεί παρά να συγκινηθεί. Οι "πόλεις της σιωπής", το σταματημένο ρολόι, οι σκουριές και η σκηνογραφική διάσταση της αρχιτεκτονικής που έκλεινε κάποτε ζωή, μόχθο, ελπίδες και μάχες, αγώνες και πίκρα αλλά και ελπίδα, κατα-

γράφονται αποτελεσματικά μέσα από το φακό της Εύης Κώτσου σε μια καλλιτεχνική απόδοση υψηλής αισθητικής. Οι φωτογραφίες πλαισιώνονται αποτελεσματικά από ωραία κείμενα δυο ανθρωπίνων του πολιτισμού, των ακαδημαϊκών Δασκάλων Πέπης Ρηγοπούλου, του Πανεπιστημίου Αθηνών, και Ελένης Πορτάλιου, του Ε. Μ. Πολυτεχνείου.

Το βιβλίο έχει και αισθητική και άποψη, γι' αυτό και είναι σε όλοους χρήσιμη.

Νικ. Θ. Χολέβας

Τα Ερωτικά Αισθησιμώδη του Ηρόδοτου

Ηλίας Σπυρόπουλος
Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1998

Σηγνές με σεξ και βία από το έργο του Πατέρα της Ιστορίας απάνθως ο μελετητής Ηλίας Σπυρόπουλος, χρησιμοποιώντας ζωντανή γλώσσα στην απόδοση, που προκαλεί ρίγη φρίκης, Αιμομεία, νεκροφιλία, ακρωτηριασμοί, ευνοουσιασμοί, ανθρωποφιλίες, γερονοσηφία, πορνεία, αιμοποσία παρατίθενται σε αυτεπλήρη απόστασιματα με διαφιλοπονητικούς τίτλους και εικονογραφούνται με δωδεκά σχέδια του Στέλιου Μαυρομμάτι.

Για αναγνώστες με γερά νεύρα.

Materiali per la storia di Tridentum II

Ritrovamenti Monetali
Συλλ. έργο
Εκδ. Ufficio Beni Archeologici,
Trento 1998

Με το έργο αυτό της σειράς Archaeologia Alpina επιχειρείται να σκιαγραφηθεί η αστική ιστορία του Trento, όπως αυτή διαμορφώθηκε με την παρουσία του νομισματικού, έως τον 5ο μ.Χ. αιώνα. Κορδιάς συνεργασίας σημαντικής ομάδας επιστημόνων, παρουσιάζει τα νομισματικά ευρήματα τα προερχόμενα από τις ανασκαφές του Trento, των ετών 1990-1992.

Το έργο αποτελεί πολύτιμο βοήθημα για κάθε νομισματολόγο, αλλά και για κάθε ερευνητή που ενδιαφέρεται για τον αστικό χώρο, δηλαδή τη διαχρονική παρουσία μιας πόλης μέσα από τη νομισματική κυκλοφορία.

Το πρώτο και μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου πραγματεύεται ο Bruno Callegher, γνωστός νομισματολόγος, στο εκτενές κεφάλαιο: "Trento-Teatro Sociale: Scavi 1990-1992. Le monete Republicanae, Imperiali e Medioevale: Analisi critica e catalogo dei com-

plesso numismatico" (σσ. 7-341). Επιχειρεί, με ανάγλυφο τρόπο, να μας δώσει μια όψη της πόλης του Trento μέσα από τα νομίσματα και την κυκλοφορία τους.

Παράλληλα την πρώτη προσάρτηση του Trento στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, υπογραμμίζεται η σχετική καθυστέρημένη νομισματοποίηση της οικονομίας της περιοχής (20 μισό του 1ου μ.χ. αι.), που έως τότε στηριζόταν στο νόμισμα της ανταλλαγής των προϊόντων.

Στην εποχή των Αντωνίων έρχομε σημαντική νομισματική συρροή και ο συγγραφέας εστιάζει τη μελέτη του στο πρόβλημα των "απομεινώνων" νομισμάτων, που μιμνήσκονται τόσο τη χάραξη όσο και την εικονογραφία νομισμάτων κοπέντων προγενέστερα, καθώς και ο "εκείνο των "minimi" (μικρών υποδιαρρέσεων).

Ακολουθεί ένα κεφάλαιο στρατοματογραφίας της ανασκαφής, πολύτιμο τόσο για τους αρχαιολόγους όσο και για τους νομισματολόγους. Επιπροσθέτως εξετάζονται ορισμένες αξιοσημείωτες περιπτώσεις νομισμάτων των Μέσων Χρόνων και χρονολογούνται έως τα τέλη του 13ου αι., οπότε και τα νομισματικά είναι ποσοδικά.

Ακολουθεί καταλόγος 1.521 λημμάτων, που συνοδεύονται από αντίστοιχο φωτογραφικό υλικό, και παρατίθενται εκτενείς πίνακες, στους οποίους σημειώνεται η χρονολογία και η συχνότητα των νομισμάτων κατά εποχές και τόπους, καταγράφονται όλα τα νομίσματα κατά εκδόσεις αρχής, κατά νομισματοκοπεία και με αλφαριθμητική σειρά. Το πόνημα ολοκληρώνεται με αναλυτική βιβλιογραφία. Η διάρθρωση του βιβλίου αυτού το καθιστά εύχρηστο και μεθοδικό.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, με τίτλο "Un iprosiglio di monete celtiche dagli scavi del Teatro Sociale di Trento" (σσ. 343-360), ο καθηγητής του Παινίου της Παδοίας, G. Gorini, αναφέρεται σε 18 κελτικά νομίσματα που έφερε στο φως η ανασκαφή το 1990 και τα οποία αποτελούν απομεινώνες του τύπου Rollifer Stater, που είναι το ήμισυ του τύπου Kalebedu. Τα νομίσματα αυτά μας δίνουν μια εικόνα της κυκλοφορίας των κελτικών νομισμάτων στην περιοχή του Τρέντο και στην ευρύτερη περιοχή της Ιταλίας. Ακολουθεί εκτενής βιβλιογραφία σχετική με τις κελτικές κοπές.

Το βιβλίο τελειώνει με το συλλογικό άρθρο "Trento: Monete dall'area del teatro sociale (scavi 1990/1992). Evidenze composizionali e Strutturali dei materiali in relazione all'indagine numistica e alla destinazione" (σσ. 361-376), των Romina Belli, Enrico Cavada, Stefano Girardi, Fabio Marchetti, Victor Michell, οι οποίοι με τη χρηστή συσχόληση διαγνωστικών τε-

χνικών κατέδειξαν ότι τα κελτικά νομίσματα (βλ. κεφάλαιο G. Gorini) είναι αποκεντρικά από μόλυβδο, εγείροντας έτσι ερωτηματικά για το σκοπό της κοπής τους και προτείνοντας κάποιες πιθανές ερμηνείες. Και αυτό το κεφάλαιο συνοδεύεται από σχετική βιβλιογραφία, που είναι χρήσιμη ως προς τον τόμο της εισαγωγής των μεθόδων αυτών στην έρευνα.

Γεωργία Ζ. Αλεξοπούλου

Ο Μέγας Αλέξανδρος στα πεδία της Ιατρικής Ιωάννης Λασκαράτος

Εκδ. J. & J. Hellas, Αθήνα 1997

Είναι το δεύτερο βιβλίο στο οποίο ο συγγραφέας ασχολείται με την προσωπικότητα του στρατηλάτη (Αλέξανδρος ο Μέγας: δύο νεότερες ιστοριογραφικές προτάσεις για το βασίλειο των Μακεδόνων, Αθήνα 1995). Εδώ εξετάζεται η σχέση του Μεγάλου Αλεξάνδρου με την ιατρική και τη φυσική, με βάση αρχαία κείμενα. Ο συγγραφέας αναλύει το "φιλιτρειν", που αναφέρει ο Πλούταρχος, μελετώντας δύο σοβαρότερους τραυματισμούς του βασιλιά, εξετάζει τις ασθένειες που πέρασε και αναλύει σχολιάζοντας τις διάφορες απόψεις και θεωρείες για το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

L'Architecture Grecque Marie-Christine Hellman

Εκδ. Librairie Générale Française, Παρίσι 1998

Στη συλλογή Références-Art Grec το βιβλίο αυτό κυκλοφόρησε σε σχήμα "τσέπης" και αποτελεί τομή στη σειρά των έργων περί ελληνικής αρχιτεκτονικής χάρη στην ιδιαίτερη σκοπιά του. Στοιχείει στη σωστή αξιολόγηση και ταξινόμηση του σημερινού πλούτου των γνώσεων που χρωστάμε στις ανασκαφικές έρευνες και στα σύγχρονα συστήματα μελέτης.

Σήμερα πια γνωρίζουμε πολύ καλύτερα διάφορα αρχιτεκτονικά είδη, όπως, για παράδειγμα, την κατοικία ή την ταφική αρχιτεκτονική, και η μελέτη των επιγραφικών κειμένων μάς παρέχει πολύτιμες συμπληρωματικές πληροφορίες, επιτρέποντάς μας πλέον να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα κοινωνικής οργάνωσης για την αρχαϊότητα και ένα ακριβέστερο κριτήριο αξιολόγησης της καλλιτεχνικής παραγωγής.

Την πλούσια εικονογραφική μελέτη, με ασπρόμαυρες φωτογραφίες και σχέδια, συμπληρώνει χρήσιμο γλωσσάρι και ευρετήριο χρωμάτων και εικόνων.

Αμπελοοικονομική Ιστορία στο χώρο της Μακεδονίας και της Θράκης Συλλογικό έργο

Εκδ. Π.Τ.Ι. ΕΤΒΑ, Αθήνα 1998

Το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ κυκλοφόρησε το έργο του Πρακτικά Τριήμερου Εργασίας: "Αμπελοοικονομική Ιστορία στο χώρο της Μακεδονίας και της Θράκης".

Ο τόμος αυτός παρουσιάζει τις εισηγήσεις ενός Τριήμερου Εργασίας που πραγματοποιήσε το Π.Τ.Ι. ΕΤΒΑ με τη συνεισφορά του Ιδρύματος Φανή Μπουτάρη στη Νάουσα το Σεπτέμβριο του 1993. Η εκδήλωση επιχορηγήθηκε από την εταιρεία Ι. Μπουτάρης & Υιός ΑΑΟΕ & ΕΕ και είχε ως θέμα την αμπελοοικονομική ιστορία στο χώρο της Μακεδονίας και της Θράκης.

Σάρνατα πέντε ειδικόι (αρχαιολόγοι, εθνολόγοι, ιστορικοί, αρχιτέκτονες, οινολόγοι κ.ά.) συμμετείχαν στη διεξαγενημένη αυτή εκδήλωση. Ανακοινώσαν τα πορίσματα των μελετών τους τεκμηριώνοντας τη σημασία του θέματος και το πολυδιάστατο της έρευνας γύρω από την ιστορία της παραγωγής του κρασιού στον τόπο μας, που ήδη έχει οδηγήσει σε πολύ σημαντικά αποτελέσματα.

Το έργο συμπληρώνεται από πλούσια εικονογράφηση και ξενόγλωσσες περιλήψεις των ανακωλύσεων.

Ενθύμιον Μυκόνου. Σχόλια σε φωτογραφίες Π. Κουσαθανά

Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης 1998

Οι "Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης" μας προσφέρουν συνεχώς νέες εκληψίες.

Έτσι, μετά την πραγματικά "μνημειωδή" έκδοση της *Μοντέρνας Τέχνης* του G. C. Argan, η την υποδειγματική μετάφραση και επιμέλεια της Άννας Γιαταζιμητή, κυκλοφόρησαν τώρα το δίτομο ύψαιρο βιβλίο του Π. Κουσαθανά για τη Μύκονο.

Ίσως μόνον ένας μελετητής με την ποιητική γιά του Κουσαθανά θα μπορούσε να φέρει σε πέρας μια τέτοια προσπάθεια. Οι φωτογραφίες με εκτενή σχόλια της Μυκόνου, από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα έως τις μέρες μας, είναι ένας πραγματικός θησαυρός, μια και αποθεματίζει την ιστορική πορεία του χώρου, της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας και της κοινωνίας του υψαιού του Κυκλάδων.

Ανατρέχοντας στις εικόνες, γίνεται σαφές το πόσο μπορεί, δυστυχώς, να αλλοιωθεί ένας παρα-

δοσιακός οικισμός μέσα σε λιγότερο από έναν αιώνα, παρ'όλα τα νομοθετικά μέτρα προστασίας της αρχιτεκτονικής του φυσιογνωμίας.

Το βιβλίο είναι αποτέλεσμα γνώσης και μεγάλης ευαισθησίας, πολύτιμο τεκμήριο της ιστορίας μας.

Νικ. Θ. Χολέβας

Βιβλιογραφικό Δελτίο

Από τις εκδόσεις και το βιβλιοπωλείο Παπαδημήτριο κυκλοφόρησε το 28ο Βιβλιογραφικό Δελτίο, όπου καταγράφονται κατά κατηγορία, και με αλφαβητική σειρά κατά συγγραφέα, βιβλία νεότερων και σύγχρονων εκδόσεων, φιλολογικά, λογοτεχνικά, ιστορικά, φιλοσοφικά, παιδαγωγικά, σχολικά βοηθήματα και άλλα έργα Ελλήνων και ξένων συγγραφέων.

Το Δελτίο αποτελεί καταπονητικό οδηγό των εκπαιδευτικών στο παιδαγωγικό και διδακτικό τους έργο, όπως επίσης και του μαθητή, του φοιτητή και κάθε βιβλάφιου για τη βιβλιογραφική τους ενημέρωση.

Το Δελτίο αποστέλλεται δωρεάν σε όλα τα σχολεία και τις βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου και σε όποιον το ζητήσει. Είναι μια προσφορά του Βιβλιοπωλείου και των εκδόσεων Παπαδημήτριο στην παιδεία και τον πολιτισμό.

Ο Νεοελληνικός Λόγος για την Αρχιτεκτονική και την Πόλη (Το χωρικό μοντέλο της Ελληνικής Ανατολής) Φίλιππος Ωραιόπουλος Εκδ. Εστία, 1998

Το βιβλίο αυτό, στην ελληνική όπως και στη γαλλική έκδοσή του (Philippos Oréopoulos, *Le modèle spatial de l'orient hellénique: Le discours néohellénique sur la ville et l'architecture*, éd. L'Harmattan, Paris 1998), πραγματεύεται τον νεοελληνικό λόγο (discours) για την αρχιτεκτονική και την πόλη, στο πλαίσιο των σχέσεων του με την παράδοση της ελληνικής Ανατολής και της λατινικής Δύσης, δηλαδή του ευρύτερου ευρωπαϊκού πολιτισμού, αλλά και των σχέσεων του με τη μουσουλμανική παράδοση της Βαλκανικής και της μουσουλμανικής μεσογειακής Δεκάλης.

Αν και αυτή η τόσο εκτεταμένη έρευνα παρουσιάζει πλεονεκτήματα για να ερευνηθούν θέματα μεγάλης διάρκειας, περιεχσε σύγχρονα και τον κίνδυνο της απολυτεώσεως και της σχηματισμοποίησης. Γι'αυτό το λόγο ο ερευνητής σε όλη τη μελέτη ακολουθήσε δύο βασικές αρχές:

α) Να συγκροτηθεί μέσα στη νεοελληνική, και κατ'επέκταση στη βυζαντινή, γραμματεία ένα corpus, που να εξαντλεί το σύνολο των γραπτών κειμένων που αφορούν την πόλη και την αρχιτεκτονική.

β) Να γίνει επεξεργασία με μεθοδικό και συστηματικό τρόπο αυτού του corpus, ώστε από τη μία μεριά να ερευνηθούν οι αρχές διαμόρφωσής του και από την άλλη να αποτελέσει γνωστικό υπόβαθρο για τη δημιουργία νέων αντιλήψεων για την αρχιτεκτονική και την πόλη μέσα στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο.

Με αυτόν τον τρόπο, όπως σημειώνουν στον πρόλογό τους οι Α. Τζώνης και Λ. Lefain, έχει κανει ένα ποσοτικό σχέδιο της όλης ανάπτυξης του θεωρητικού βυζαντινού και νεοελληνικού λόγου για την αρχιτεκτονική και την πόλη.

Όμως, στο επίπεδο του σχεδίου, ο βυζαντινός πολιτισμός, προκειμένου να αποδώσει την υπερβολική διάσταση του κόσμου, επέλεξε, αντί της προοπτικής και της συμμετρίας του κλασικισμού, την αντιπροοπτική ή εσωτερική προοπτική, όπως θεωρητικά την επεξεργάστηκε η ελληνιστική περίοδος (Πλάτωνος), και την αντισυμμετρική (ελευθερή) διαμόρφωση του χώρου, όπως τη συναντούμε στους λαβυρινθωειδείς μεσαιωνικούς οικισμούς. Μια τέτοια επιλογή οδήγησε στη δημιουργία ενός δικού του εκφραστικού αισθητικού μέσου (βυζαντινός εστρερισμός), ο οποίος, όπως είναι γνωστό, συνέβαλε αποφασιστικά στη διαμόρφωση της ζωγραφικής (αφηρημένη, ανεικονική) και της αρχιτεκτονικής (κοντρούκτιβισμού) της ρωσικής πρωτοπορίας των αρχών του 20ού αιώνα, και κατά συνέπεια του ευρύτερου ευρωπαϊκού χώρου.

Ο συγγραφέας χρησιμοποιώντας τα βυζαντινά και νεοελληνικά κείμενα αλλά και τη σύγχρονη λογική αποδεικνύει την ύπαρξη ενός χωρικού μοντέλου, που η αναπαράστασή του με όρους μιας τυπικής γλώσσας τού δίνει τα χαρακτηριστικά του αφηρημένου, του σταθερού και του καθολικού. Αυτό θα επαληθευθεί και από τη διαχρονικότητα και τη γεωγραφική ευρύτητα της εφαρμογής του.

Μπορούμε να παρακολουθήσουμε (μέσω χειρογράφων) το μοντέλο αυτό να ξεκινάει από τη βυζαντινή γραμματεία, τουλάχιστον από τον VI αιώνα, και να διαπρετεί ως τον XIX αιώνα. Θα ήθελα να τονίσω τη σημασία που έχει η ύπαρξη του ίδιου βυζαντινού χωρικού μοντέλου στον ισλαμικό νομοθεσία ο πό του δεύτερου μισού του Χ αιώνα. Πρόκειται για αφομοιωτική χρήση της βυζαντινής νομοθεσίας από την ισλαμική γραμματεία, που συναντούμε στα Βαλκάνια, στη Μικρά Ασία και στον ισλαμική Μεσόγειο.

Το θέμα αυτό έχει τεράστια σημασία για το είδος του κτισμένου περιβάλλοντος ο'αυτές τις περιοχές.

Το είδος των μετασημασιολογικών που υφίσταται το χωρικό μοντέλο του αρχιτέκτονα, Ιωάννου Ασκαλιανίτη, όπως προκύπτει από τη σύγκριση όλων αυτών των κειμένων (με βάση τα διασωζόμενα χειρόγραφα), αφορά τις ιδιαίτερες (πολιτισμικές και γεωγραφικές) και όχι τη βασική δομή του, η οποία είναι σταθερή τόσο στα νεοελληνικά χειρόγραφα όσο και στα ισλαμικά κείμενα. Το ίδιο φυσικά συμβαίνει και με τις μεταφράσεις αυτών των κειμένων: Λατινική, γερμανική, αγγλική, βουλγαρική, ρουμανική και ρωσική.

Έτσι το μοντέλο αυτό εφαρμόζεται, τουλάχιστον, για διάρκεια 15 αιώνων και σε μια γεωγραφική περιοχή που περιλαμβάνει τη Βαλκανική, τη Μικρά Ασία και την ισλαμική Μεσόγειο. Αποτέλεσμα της εφαρμογής ενός τέτοιου διαχρονικού μοντέλου είναι η ομογένεια του κτισμένου περιβάλλοντος αυτού του τεράστιου γεωγραφικού χώρου σ'όλη τη διάρκεια. Ομογένεια που έχει περιγράψει ο Braudel στο *La Méditerranée et le Monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, μέσα από τη δική του οπτική θεωρία.

Σύμφωνα με τον συγγραφέα, έχουμε να κάνουμε με ένα θεωρητικό λόγο που η χρήση του στον σχεδιασμό, αυτό το μοντέλο ανάγκη αποκλειστικά για το κτισμένο περιβάλλον από τον αρχιτέκτονα Ιωάννη Ασκαλιανίτη, παρότι ο λόγος αυτός είναι ενταγμένος μέσα στον νομικό λόγο, συνιστά: πρώτον, μια πρώτη επιστημολογική μεταβίβαση σε σχέση με την αρχαιότητα, στο μέτρο που μεταφέρει, οργανώνει και διατυπώνει ένα χωρικό μοντέλο — μια χωρική πρόταση — με βάση ένα φιλοσοφικό υπόβαθρο, αλλά και αντιλήψεις που ξεκινούν από την αρχαιότητα. Έτσι, καθώς αναλαμβάνουμε, αυτό το μοντέλο ανάγκη ατοχόγνη στη γνωστική και δευτερευόντως στη γεωγραφική παράδοση της ελληνικής Ανατολής. Εξάλλου, είναι το ίδιο μοντέλο πάνω στο οποίο οικοδομείται αυτο που ονομάζουμε παραδοσιακή ή ανώνυμη ή ακόμη προβιομηχανική αρχιτεκτονική της Βαλκανικής και μεσογειακής Δεκάλης. Έτσι, σε σχέση με τα δυτικά χειρίδια δεν αποτέλεσε ένα ανιχνευτικό κείμενο αλλά μια διαφορετική πρόταση για το κτισμένο περιβάλλον. Αν τονίσουμε λοιπόν τη σταθερή, αφηρημένη και καθολική λογική του στη βάση της κλασικιστικής αισθητικής τη μεσαιωνική λαβυρινθωειδή στο διαχωρισμό της αρχιτεκτονικής πόλης τη συνέχεια οικοδομικής οριστικής συνόχιας στη βάση του προγραμματισμένου τη δυνατότητα της τύχης με την παρεμβολή του

χρόνου» στην αισθητική μονοσημασιότητα την πολιτισμική ποικιλία και τοπικότητα» στη θέση της αυτονομίας του κτηρίου την οργανική συνύπαρξή του στο επίπεδο της γειτονιάς και του οικισμού αντί της μεγάλης κλίμακας τη μικρή» στην κατάκτηση της φύσης την οικολογική προσαρμογή» στη θέση της απλής διαχείρισης του χώρου τη φιλοσοφική προσέγγισή του.

Όλες αυτές οι διαφορές, τόσο στο επιστημολογικό όσο και στο πρακτικό επίπεδο, δεν επιδιώκουν τίποτε άλλο παρά τον προσδιορισμό της ταυτότητας μιας άλλης πρότασης για το κτιριακό περιβάλλον: αυτή της ελληνικής Ανατολής σε σχέση με εκείνη της λατινικής Δύσης, με κοινή αφετηρία την ελληνορωμαϊκή και τη χριστιανική παράδοση. Αυτή η κοινή αρχή αλλά και η συνύπαρξή μέσα στην ευρωπαϊκή πολιτισμική ευρωπαϊκό χώρο μπορεί να προσδιορίσει τη συμμετρική τους συμπληρωματικότητα, όπως και την υπέρβασή τους.

Το βιβλίο είναι μοναδικό και ανοίγει νέους ορίζοντες στην έρευνα, αλλά αποτελεί, εκτός των άλλων, και εθνική συμβολή.

Νικ. Θ. Χολέβας
Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Casa Bianca. Η ζωή στη Θεσσαλονίκη γύρω στα 1900. Το αρχοντικό του Dino Fernandez Diaz

N. K. Μουτσόπουλος

Εκδ. "Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1997" Θεσσαλονίκη 1998

Ένα ακόμα σημαντικό πόνημα του ακάματου δασκάλου της αρχιτεκτονικής και διεθνούς φήμης ερευνητή, Ν. Κ. Μουτσόπουλου, Ομάτιου Καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, είναι το σημερινό βιβλίο, το αφιερωμένο στην Casa Bianca.

Η ιστορική σκιαγραφία, που καλύπτει το πρώτο μέρος του βιβλίου, αφορά όλες τις πτυχές της ζωής της Θεσσαλονίκης, κατά μια περίοδο χαρακτηριστική της μετέπειτα εξέλιξης της πόλης: Από την καταγραφή της πληθυσμιακής σύνθεσης του οθωμανικού στοιχείου και της Κιόντης της Θεσσαλονίκης (1859-1917) έως την εκπαίδευσή και τον Τύπο, τα έργα εξυγιάνσης, το εμπορικό και τη βιομηχανία, την κοινωνική ζωή στον ιστορικό πυρήνα της πόλης καθώς και τη σιδηροδρομική επικοινωνία με την Ευρώπη. Σημαντικό κεφάλαιο αφιερώνεται στο μεγάλο όχημα των πυρκαγιών στην πόλη, που πάντα σηματοδοτούσαν και τις μελλοντικές ρυθμίσεις στον κεντρικό ιστό της.

Μετά από τη λεπτομερή όσο και τεκμηριωμένη ανάλυση των παραπάνω θεμάτων που καλύπτουν τις πρώτες 100 σελίδες του τόμου, ο συγγραφέας μπαίνει στο καθαρά αρχιτεκτονικό μέρος. Εκεί αναλύεται αποτελεσματικά η αρχιτεκτονική στην πόλη κατά την περίοδο 1890-1912 καθώς και μορφές αρχιτεκτονικών που δρουν την εποχή εκείνη. Μέσα σ'αυτούς και ο Ιταλός Pietro Arrigoni, ο αρχιτέκτων της γνωστής Casa Bianca, αρχοντικού της οικογένειας του Ντίνο Φερνάντες Ντιάζ, που κτίστηκε το 1911 σε μορφολογία Art Nouveau. Ένα κτήριο πραγματικά πολύτιμο, που, κατά τη γνώμη μας, αποτελεί το πλέον σημαντικό αρχιτεκτόνημα στην Ελλάδα που ακολούθησε το στυλ Art Nouveau. Ο Ν. Κ. Μουτσόπουλος προχωρεί στον τόμο αυτό στην ιστορική ανάλυση του συγκεκριμένου κτηρίου, μέσω της επιστημονικής έρευνας και των στοιχείων που συμβάλλουν στη μελέτη αποκτάστας του. Σχέδια εκκληκτικής αρτιότητας, ποιότητας και λεπτομέρειας συμπληρώνουν την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης προ των επεμβάσεων.

Πράγματι, το μέρος που καλύπτει τη μελέτη και την εφαρμογή της αποκτάστας του αποτελεί, πιστεύουμε, οδηγό για παρόμοιες μελέτες. Από τη Σελυή, τα φέροντα οργανισμό και την απόδοση της αρχικής μορφοπλαστικής "εικόνας" του κτηρίου έως και την παραμικρή λεπτομέρεια στον εξωτερικό και εσωτερικό χώρο. Ακόμη, παλιά επίπλα (όσα διασωθήκαν) και κινητά αντικείμενα παρουσιάζονται και συνηγορούν, μαζί με άλλα στοιχεία, στις προτάσεις για την επίπλωσή των διαφόρων χώρων του αρχοντικού. Το βιβλίο περιλαμβάνει και την πλήρη Τεχνική Έκθεση που συντάχθηκε από τον συγγραφέα και τους αρχιτέκτονες κ.κ. Δ. Αλιπώνη και Ν. Παναγιώτου. Η πίσω όψη εκκονογράφηση, από φωτογραφίες και σχέδια, συμπληρώνει το υμαιο, ωφέλιμο και βασικό ερευνητικό βοήθημα, για όσους ασχολούνται με την έρευνα και την αποκτάστας της νεότερης αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς. Οι σημειώσεις και μια εκτενέστατη —ευτυχώς— περίληψη στην αγγλική γλώσσα συμπληρώνουν το πόνημα.

Κλείνοντας τη μικρή αυτή παρουσίαση, θέλουμε να τονίσουμε, για μια ακόμη φορά, την πρόστασι συμβολή στην έρευνα και στη μεθοδολογία της αποκτάστας των μνημείων, που εδώ και τόσα χρόνια ήταν, είναι και θα είναι έργο ζωής του Καθηγητή Ν. Κ. Μουτσόπουλου και που αποτέλεσε για πάρα πολλούς από εμάς τους νεότερους λαμπρό ακολουθητέο παράδειγμα.

Νικ. Θ. Χολέβας
Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Τα Λιθόστρωτα, αιγοπελαγίτικα και στεριανά

Νίκος Σηφουνάκης

Εκδ. Καστανιώτης, σ. 222
Αθήνα 1998

"Ταπεινά υποδημάτια των οικισμών" αναφέρεται ο συγγραφέας τα λιθόστρωτα της πατρίδας μας, στοιχεία ισορροπίας και ενότητας της λαϊκής μας αρχιτεκτονικής, που αποτελούν, ευτυχώς ακόμη, τον ζώντα πολιτισμό της εικόνας.

Έτσι, σ'ένα θαυμάσιο τόμο, ο Σηφουνάκης διεξέρχεται την πολιτιστική αυτή μας κληρονομιά, μέσα από αναλύσεις και εύληπτες εικόνες, παλιές και νέες, οι πιο πολλές παρμένες από τον ίδιο. Από την αρχαιότητα έως σήμερα, ο Σηφουνάκης παρουσιάζει, σχολιάζει, και τις περισσότερες φορές ποιητικά αφηγητά την ιστορία αυτών των κατασκευών, που είναι ταπεινά, μεν, αλλά σίγουρα έργα μαστοριακά και τέχνης. Γι'αυτό και στο υμαιο το βιβλίο ο αρχιτέκτονας-συγγραφέας παραθέτει και "αφηγήσεις" μαστόρων, που επί πολλές δεκαετίες λάβειραν και κατασκευάζαν πέτρινους δρόμους και κτήρια στη Λέσβο και αλλού. Εξάλλου, το βιβλίο είναι αφιερωμένο ακριβώς σ'αυτούς.

Ο Σηφουνάκης δεν είναι "πρωτάπηρ ούτε στην έρευνα ούτε στην συγγραφή. Το βιβλίο αυτό είναι το πέμπτο που φέρει την υπογραφή του, δείγμα ωριμότητας και κριτικής αρχιτεκτονικής σκέψης. Άλλωστε, ως Νομάρης Λέσβου, από την αρχή είχε σκύψει με στοργή και σεβασμό στη σωτηρία της πολιτιστικής κληρονομιάς με συγκερμένες παρεμβάσεις και δράσεις.

Η καλαισθητή αυτή έκδοση, που είναι δίγλωσση (Ελληνικά και Αγγλικά), πιστεύουμε ότι μπορεί και πρέπει να εμπλουτιστεί κάθε καλή βιβλιοθήκη, εντός και εκτός Ελλάδος.

Νικ. Θ. Χολέβας

Αστεριάδης

Συλλογικό έργο

Εκδ. Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Αθηναίων, Αθήνα 1998

Με πρωτοβουλία δύο Δήμων, της Αθήνας και της Λάρνακας, καθώς και των κληρονομιά του μεγάλου μεσοπολεμικού ζωγράφου Αγλήρου Αστεριάδη, κυκλοφόρησε ένας λαμπρός τόμος πάνω στο συνολικό έργο του δημιουργού.

Με εμπνευστατώματα κείμενα των πανεπιστημιακών Μ. Βλάχου και Α. Παναγιωτοπούλου-Πατισμού καθώς και της ιστορικού Τέχνης, Επρ. Οράτη, το χρομόμο αυτό

βιβλίο συμπληρώνεται με πλούσια εικονογράφηση, βιογραφικό σημείωμα του Αστεριδάδη, αποσπάσματα κριτικών για το έργο του καθώς και με μια πληρέστερη βιβλιογραφία.

Μεταξύ των κεμένων των ερευνητών που προαναφέραμε, και που καλυπτουν όλο το φάσμα της καλλιτεχνικής παραγωγής του Αστεριδάδη, σημειώνουμε εκείνο της Δρος Α. Πατσιούκι, που καταπιάνεται με την εκκλησιαστική ζωγραφική του Αστεριδάδη, μια και, για την πρωτοπορία του ελληνικού μεσοπολέμου στις εικαστικές τέχνες και στην αρχιτεκτονική, το πρόβλημα της παραγωγής νέας σύγχρονης έκφρασης με θρησκευτική θεματολογία αποτελούσε χωρίς αμφιβολία μεγάλη πρόκληση.

Το βιβλίο είναι μια ιδιαίτερα σημαντική συμβολή στη βιβλιογραφία της σχετική με την τέχνη του ελληνικού μεσοπολέμου.

Νικ. Θ. Χολέβας

Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας

E. J. Kenney - W. V. Clausen
Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1998,
σελ. 1235

Με το σημαντικό αυτό έργο συμπληρώνεται η ελληνική έκδοση της Ιστορίας της Κλασικής Λογοτεχνίας του Καϊμπριτζ (ο πρώτος τόμος αφορούσε την Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας).

Πρόκειται για βιβλίο που προσφέρει πλήρη και εξειδικευμένη γνώση στο χώρο της Λατινικής Λογοτεχνίας. Αρχίζει με δύο εισαγωγικά κεφάλαια που καταποίζουν για τις συνθήκες, κάτω από τις οποίες γράφθηκαν τα λατινικά λογοτεχνικά έργα, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην επικράτηση των ρωμαϊκών προτύπων: οι Ρωμαίοι δανείστηκαν, αλλά με τον δικό τους τρόπο. Στη συνέχεια περιλαμβάνει κεφάλαια για κάθε συγγραφέα και για κάθε λογοτεχνικό είδος χωριστά, με χρονολογική σειρά, παραθετώντας πλούσια αποσπάσματα από τα λογοτεχνικά έργα, με αποτέλεσμα ο αναγνώστης να παίρνει αυτούσια γεύση από το πνεύμα των συγγραφέων.

Απεριτμία της Ιστορίας αποτελεί το 240 π.Χ., με την πρώτη λογοτεχνική μαρτυρία από τον Λίβιο Ανδρόνικο, και εκτείνεται έως τις αρχές του 5ου αι. μ.Χ. με το έργο του Αυγουστίνου *De Civitate Dei*, το οποίο και οριοθετεί το τέλος του αρχαίου κόσμου στη λατινική Δύση.

Στο κύριο μέρος του έργου σημαντική είναι η κριτική θεώρηση των πραγμάτων, όπως και η μεροπία μετάφραση των Θ. Πίκουλα και Α. Σιδέρη-Τόλια, που μας παραδίδει όλο το έργο με ακρίβεια και λόγια

κοιμφότητα στο ύφος.

Μετάφραση: Θ. Πίκουλα, Α. Σιδέρη-Τόλια.

Επιμέλεια: Α. Στεφανή.

Βασίλειος Βασιλειάδης

Νίκος Γ. Μοσχονάς

Εκδ. Πνευματικού Κέντρου Δήμου
Νέας Ιωνίας Αττικής
Αθήνα 1998

Ένας καλαίσθητα τυπωμένος τόμος είναι αυτός για το έργο του Β. Βασιλειάδη, που για πολλούς παραμένει δυστυχώς ακόμη άγνωστος. Ζωγράφος, σκηνογράφος και ενδυματολόγος, καθηγητής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, ο Βασιλειάδης με το έργο του κατέκτησε μια ήλκηρη θέση στα καλλιτεχνικά πράγματα του τόπου στη σύγχρονη εποχή.

Ο Ν. Μοσχονάς έσκιψε με υπομονή, επιμονή, ατελείωτα ζήλο και βαθιά επιστημονικότητα, αλλά κυρίως με αγάπη στο έργο του δημιουργού παρουσιάζοντας ένα ολοκληρωμένο βιβλίο.

Ο πραγματικά πλήρης, από κάθε άποψη, τόμος τιμά και τον συγγραφέα και το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ν. Ιωνίας που το εξέδωσε.

Νικ. Θ. Χολέβας

Ο Κινηματογράφος

στην Ελλάδα.

Ένα αιώνας αρχιτεκτονικής

του κινηματογράφου

Δανιήλ. Αθ. Ορφανουδάκης

Πειραιάς 1998, σ. 111

Αυτό είναι το τέταρτο βιβλίο του αρχιτέκτονα συγγραφέα και στελέχους του Υπουργείου Πολιτισμού. Με πλούσια εικονογράφηση όσο και με πρωτότυπο υλικό το βιβλίο αυτό του Ορφανουδάκη μας προσφέρει με μεθοδικότητα και επιστημονικότητα μια πλήρη όσο και διεξοδική περιήγηση στην αρχιτεκτονική των κινηματογραφικών αιθουσών στην Ελλάδα. Έργα σημαντικών αρχιτεκτόνων των πρώτων δεκαετιών του αιώνα, αποτελούν έναν πλούτο αρχιτεκτονικής και συνθετικής δημιουργίας που ξετυλίγεται μπροστά μας.

Αλλά το βιβλίο αυτό είναι σημαντικό και επειδή αναφέρεται στους διατηρητέους κινηματογράφους, και κυρίως στις καλοκίτριες εγκαταστάσεις που διαχρονικά θανάσιμο κίνδυνο εξαφάνισης.

Ερευνητής και μαχόμενος γύρω από τη σωτηρία της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς ο συγγραφέας μας προσφέρει ένα ακόμη σημαντικό πόνημα.

Νικ. Θ. Χολέβας

Χαρακτήρ

Αφιέρωμα στη Μάντω

Οικονομίδου

Εκδ. Τ.Α.Π.Α., Αθήνα 1996

Πάνω από τριάντα προσωπικά κείμενα του αρχαιολογικού χώρου συνθέτουν στην πραγματικότητα αυτού του τιμητικού τόμου (300 σελίδων) το αφιερωμένο στη Μάντω Οικονομίδου, που προσέφερε πολλά στον τομέα της ως Διευθύντρια του Νομισματικού Μουσείου και χαιρεί τη επιστημονική εκτίμηση και η αγάπη των συναδέλφων, συνεργατών και φίλων.

Τα μνημεία

της Θεσσαλονίκης

και οι σεισμοί του 1978

Κατάλογος έκθεσης

Εκδ. Υπ. Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη
1998

Σημαντικός ο κατάλογος της έκθεσης φωτογραφικών ληψών που απαθανάτισαν τα μνημεία της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια των αναστηλωτικών εργασιών μετά τους σεισμούς του 1978.

Εκτός από τις φωτογραφικές μαρτυρίες, συνοδευτικά κείμενα από τους ειδικούς επιστήμονες: Ευτυχία Νικολαΐδου-Κουκουλιούδη, Έφορο Αρχαιοτήτων, Διευθύντρια Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, Χ. Μαυροπούλου-Τσιούμη, Καθηγήτρια Α.Π.Θ. Έφορο Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Πελαγία Αστρινειδίου, Αρχιτέκτονα Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, Χαράλαμπος Μπακιρτζής, Αρχιτέκτονα Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, με ένα γινώσκοντα στα μνημεία και μας βοηθούν να αντιληφθούμε τις δυσκολίες και τα προβλήματα που συναντούν οι υπεύθυνα διαφύλαξης και αξιοποίησης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς.

Οι τελευταίοι επιστολές

του Τζιάκοπο Όρτιο

Ούγος Φώσκολος

Εκδ. Ιδεογράμια, Αθήνα 1998

Το μυστηριώδη αυτό του Φώσκολου, σε μετάφραση της Έφης Καλλιφατίτη, που κληρώθηκε και με συνέπεια στο πρωτότυπο, είναι μια φωνή διαμυρταρίας για τα προδημένα ιδανικά - όταν ο "ελευθερωτής" Βοναπάρτη παραχώρησε τη Βενετία στους Αυστριακούς.

Με μορφή εμπνευσμένη από τον *Βέρβερο* του Γκαίτε και περιεχόμενο πατριωτικό, το νεανικό αυτό μυθιστόρημα συγκαταλέγεται στα αριστουργήματα της παλιής λογοτεχνίας. Κάποια στιγμή, ο ήρωας (δηλαδή ο ίδιος ο Φώσκο-

λος) αναπέλε της Ζάκυνθο, το τότε Βενετοκρατούμενο νησί, όπου το 1778 είδε το φως της ζωής από πατέρα Βενετό και μητέρα Ζακύνθια.

Η αγάπη του για την Ελλάδα και το ελληνικό πνεύμα ήταν μεγάλη και το 1807 μετέφρασε στα Ιταλικά την *Ιλιάδα*.

Εκτός από τη χαρά του κειμένου, ο αναγνώστης θα έχει και τη χαρά της ανάγνωσης του εντύπου: τυπωμένου σε επίπεδο πιστότητα με προμετωπίδα του χαρακτήρα Γ. Κυριακίδη, σε χαρτί χαμοσί, είναι από τα λίγα βιβλία που προσφέρουν σφαιρική απόλαυση.

Μικροί αρχαιολόγοι. Αναζητώντας την ανθρώπινη ίχνη μέσα στο περιβάλλον Λίλιαν Καραλή-Γιαννακοπούλου

Εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1998

Πρόκειται για έκδοση που επιχειρεί να ξεγαγήσει τους μικρούς αναγνώστες στο συναρπαστικό ταξίδι του ανθρώπου μέσα στο χρόνο. Από τα πρώτα του βήματα, κατά τους προϊστορικούς χρόνους, έως τον σύγχρονο πολιτισμό. Πέρα από τα βασικά στάδια εξέλιξης του ανθρώπινου είδους και του περιβάλλοντος, δίνεται έμφαση από τη συγγραφέα στους τρόπους έρευνας και αποκρυπτογράφησης του μακρινού παρελθόντος, με τη συνοδεία παραστατικών σχεδίων που συνδυάζουν τα κείμενα, αλλά και μερικόν δοκιμασιών για να εμπνεύσουν οι γνώστες.

Μειονέκτημα του βιβλίου η μέθοδος και η αισθητική του, που θυμίζουν σχολικό γεγχειρίδιο.

Τραγούδια και σκοποί από τα Δωδεκάνησα

Επιμέλεια-κείμενα:

Λάμπρος Λιάβας

Εκδ. Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 1997

Στο πέρασμα του χρόνου, ακολουθώντας τις ιστορικές περιπέτειες του Αρχιπελάγους, η μουσική παράδοση των Δωδεκάνησων αφομοίωσε δημιουργικά και νέα στοιχεία, που ήρθε να τα εντάξει δίπλα στις αρχαιοελληνικές και βυζαντινές καταβολές καθώς και στις δυτικές επιρροές της Ιπποκρατίας. Αυτό το αδύρρητο νήμα της μουσικής παράδοσης των Δωδεκάνησων αναδεικνύει ως βασική ιδέα η φρονιμαμένη, σχεδόν εξολοκλήρου, έκδοση από τον εθνομουσικόλόγο κ. Λάμπρο Λιάβα.

Πρόκειται για μουσικό οδοιπορικό, που περιλαμβάνει τραγούδια

από τον κύκλο της ζωής (ναυορίσματα, του γάμου, μοιρολόγια), από τον κύκλο του χρόνου (κάλαντα διαφόρων περιόδων, αποκριάτικα, πασχαλινά), διηγηματικά τραγούδια (ακριτικά και παραλόγες), σκοπούς και αυτοσχέδια διότιχα (ματινάδες), αλλά και οργανικά κομμάτια ενδεικτικά για όλα τα λαϊκά όργανα και τις ιδιαίτερες τεχνικές παιξίματος που συναντάμε στα Δωδεκάνησα.

Η έκδοση της συλλογής δωδεκανησιακών τραγουδιών περιλαμβάνει πληροφοριακό υλικό, φωτογραφίες, ειδική βιβλιογραφία και τρία CD με ηχογραφήσεις τραγουδιών και οργανικών σκοπών. Οι ηχογραφήσεις προέρχονται από τρεις πηγές: από δίσκους 78 και 45 στροφών από το αρχείο του μεναίου Ελβετού εθνομουσικόλογου Σαμουήλ Μπω-Μποβί, καθώς και από ηχογραφήσεις τοπικών πολιτιστικών φορέων και μεμονωμένων μελετητών. (Την παρουσίαση της έκδοσης έκανε ο Πρόεδρος της Βουλής κ. Απόστολος Κακλαμάνης στις 22.1.99).

Προϊστορική Αρχαιολογία (2 τόμοι) και Ιστορία της Ελληνικής Τέχνης (2 τόμοι)

Παναγιώτης Καρβαδιάς
Εκδ. Ντουτούμης, Αθήνα 1999

Από τις εκδόσεις Ντουτούμης κυκλοφόρησαν σε φωτοστατική ανατύπωση δύο κλασικά και δυσπρόσιτα έργα του πρωτοπόρου της ελληνικής αρχαιολογίας Παναγιώτη Καρβαδία: Η *Προϊστορική Αρχαιολογία* (α' έκδοση 1909) και η *Ιστορία της Ελληνικής Τέχνης* (α' έκδοση 1916-1923). Και τα δύο έργα είναι δίτομα. Η ανατύπωση τους έγινε σε σαμούα χαρτί και σε καλαίσθητους πανόδετους τόμους. Το περιεχόμενο των έργων είναι η ανάπτυξη των πανεπιστημιακών παραδόσεων του Καρβαδία.

Εξετάζονται τοπικά, χρονικά και θεματολογικά τα σημαντικότερα μνημεία της αρχαιοελληνικής κληρονομιάς και προτείνεται λύσεις σε προβλήματα που έως και σήμερα απασχολούν την αρχαιολογία, την ιστορία της τέχνης και γενικότερα την ιστορία του πολιτισμού.

Ο Παναγιώτης Καρβαδιάς υπήρξε ένας από τους σπουδαιότερους Έλληνες αρχαιολόγους στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Χρημάτισε γενικός έφορος Αρχαιοτήτων (1885-1910) και καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών (1904-1922). Πραγματοποίησε ανασκαφές στην Επίδαυρο και στην Ακρόπολη των Αθηνών, ενώ ίδρυσε το Εθνικό Αρχαιολογικό

Μουσείο, το Μουσείο της Ακρόπολης, καθώς και τα τοπικά μουσεία της Επίδαυρου, της Τεγέας, της Σπάρτης, του Θέρμιου, της Μυκόνου και της Δίλου. Επίσης υπήρξε ο ιδρυτής του *Αρχαιολογικού Δελτίου*.

Η Γεωγραφία του Κλαύδιου Πτολεμαίου.

α) Ο κώδικας 655
της Ιεράς Μεγίστης
Μονής του Βατοπεδίου
του Αγίου Όρους.
β) Ο ελληνικός κώδικας
388 της Μαρκανής
Βιβλιοθήκης της Βενετίας.

Εκδ. Μίλητος, Αθήνα 1998

Τον 2ο αιώνα μ.Χ. γράφεται ένα από τα σημαντικότερα γεωγραφικά έργα για τον τότε γνωστό κόσμο από τον Έλληνα Κλαύδιο Πτολεμαίο: *Γεωγραφική Αφήγησις ή Υφήγησις*. Τον 13ο και τον 15ο αι. ονομαστοί Έλληνες καλλιτέχνες φιλοτεχνούν δύο χειρόγραφους κώδικες με το κείμενο του Πτολεμαίου. Σήμερα η Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπεδίου του Αγίου Όρους και η Μαρκανή Βιβλιοθήκη της Βενετίας παραδίδουν στην ελληνική βιβλιογραφία τους δύο αυτούς κώδικες, με τη μορφή του πρωτοτύπου σε αυθεντική έκδοση 3.000 αντιτύπων. Το εκδοτικό έργο περιλαμβάνει τους δύο κώδικες σε πανομοιότυπη αναπαγωγή και δύο αποτελεστικές εκδόσεις με μελέτες επιστημόνων, όπως οι: Ελεονώρα Νάβαρη, Σπτήριος Ν. Καδός, Μαρίνο Ζορζί, Σουζί Μαρκόν. Η παλαιωγραφική μεταγραφή των αποσπασμάτων ανήκει στον Αγαμέμνονα Τσελίκια.

Αρχαιολογία των πρώιμων ελληνικών χρόνων

Εύα Μπουρνιά-Σημαντώνη

Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1997

Σημαντικότερη εργασία, που βάσει σε πρώτο πλάνο τους "αιώνες της διαμόρφωσης (1050-600 π.Χ.)", περίοδο γενικής παραμελημένη από τους εκδότες λόγω της έλλειψης εντυπωσιακού εικονογραφικού υλικού. Και όμως, είναι οι πρώτοι αιώνες της ιστορικής περιόδου, οι οποίοι "έχουν τη γοητεία κάθε νέου Ερκιμήταου".

Το κείμενο, που οφείλει τη συγγραφή του στην ανάγκη εξειδικευμένου έργου για το μάθημα της κλασικής αρχαιολογίας, είναι διαφαιτιστικό, γραμμένο σε βαυμασία γλώσσα, με έντονες καθαρές και συνοδεύεται από καλοδια-

λεγμένες εικόνες.

Πρόκειται για εγχειρίδιο που θα αποβεί "κλασικό".

Η επιστήμη των Χαλδαίων Marguerite Rutten

Εκδ. Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1997

Σε μετάφραση της Αριστέας Παρίση, στη σειρά "Τι Ξέρω", κυκλοφόρησε το συνοπτικό και άκρως κατατοπιστικό αυτό βιβλιαράκι που εισάγει στην επιστήμη και τη σκέψη των Χαλδαίων, ίσως την πρώτη επιστημονική σκέψη, με τη σημερινή έννοια του όρου.

Ο Μέντωρ

Χρονολογικό και
Ιστοριοδικό Δελτίο
Της εν Αθήναις
Αρχαιολογικής Εταιρείας
Εκδ. Η εν Αθήναις Αρχαιολογική
Εταιρεία, Οκτώβριος 1998

Με αφιέρωμα στον Κυριάκο Πιττάκη, για τα 200 χρόνια από τη γέννησή του, κυκλοφόρησε το 47ο τεύχος του *Μέντορος*. Εκτενή και πολύ διαφωτιστικά τα δύο κείμενα του Β. Χ. Πετράκου: "Η ελληνική αλληγορία για τα μνημεία από τον Κυριάκο Σ. Πιττάκη έως σήμερα", στο οποίο σκιαγραφείται η διαμόρφωση της νοσηρίας και θεωρησις των περί την αρχαιολογία πραγμάτων στην Ελλάδα παράλληλα με τις κοινωνικο-ιστορικές αλλαγές, και "Η ελληνική αρχαιολογία κατά τα χρόνια του Κυριάκου Σ. Πιττάκη", που είναι τα αποφασιστικά χρόνια των αρχών του 19ου αιώνα για την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους και τη διάδοση της αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς.

Το μυστήριο των ελληνικών πυραμιδοειδών

Ιωάννης Λυριτζής
Εκδ. Ακαδημία Δελφικών
Μελετών, Αθήνα 1998

Οι πυραμίδες κρύβουν ή αποκάλυπτον μυστικά, ανάλογα με το πώς χειρίζεται κανείς το κάθε θέμα.

Ο συγγραφέας, σε μια σύντομη ανασκόπηση του τι γνωρίζουμε για τις πυραμίδες (κεφ. 1), ώστε να πλησιάσουμε τα ελληνικά αντίστοιχα ή παρεμφερή κτίσματα με κάποιες γνώσεις, εξετάζει τα πυραμιδοειδή της Αρχαίας από κάθε σκοπιά: Αρχαιολογικές έρευνες στα ελληνικά πυραμιδοειδή (κεφ. 2), Αρχαιολογική χρονολόγηση: Η οπτική θερμοφωταγεία (κεφ. 3), Αρχιτεκτονική δομή - τοιχοποιία (κεφ. 4), Αστρονομικές προσανατο-

λισμός (κεφ. 5), Μυθολογούμενα και η ερμηνεία των μύθων (κεφ. 6).

Χάρη στην έρευνα για τα πυραμιδοειδή αυτά της Ελλάδας εφαρμόστηκε πρωτότυπη φυσική μέθοδος που ανοίγει νέους δρόμους στην αρχαιολογική έρευνα και νέους ορίζοντες στην αρχαιολογική μελέτη.

Περίπατος στην Αρχαία Αγορά

Εκδ. WWF, Αθήνα 1998

Είναι ένας θαυμάσιος οδηγός που, μέσα από την τρίωρη ξενάγηση στα φυτά του αττικού τοπίου, ξενάγει και σε άλλους κόσμους. Τοπίο, διαμορφωμένος χώρος, κτίσματα, τρόπος ζωής πλέκονται μεταξύ τους διαγράφοντας την ιστορία της Αγοράς των Αθηναίων, και μέσα απ' αυτήν και της Αθήνας. Μια συγκεκριμένη διαδρομή με σταθμούς, που προτείνεται, δίνουν την ευκαιρία στον επισκέπτη να δει, να μάθει και να χαρεί.

Η εικόνα της Ελλάδας στον ξένο κόσμο

Πάυλος Τζερμάς

Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1997

Στο σημαντικότερο αυτό πόνημα ο συγγραφέας δείχνει με μεθοδικότητα και σαφήνεια (και πλούσια τεκμηριωμένη βιβλιογραφία) το πώς, ξεκινώντας από τον ουμανισμό, η άδυστη δημιουργήσε το "ελληνικό φαινόμενο", το οποίο ως μοναδικό μοντέλο είχε την αρχαία Ελλάδα ξεκομμένη από ρίζες και απολήξεις. Αυτή η μονομερής άποψη οδήγησε σε μια διαστρέβλωση, κακή χρήση και κατάχρηση πολλών εννοιών, που ως σύμβολο είχαν πάντοτε την Ελλάδα.

Οδοιπορικό στην Ιστορία της Ρόδου μέσα από τα ονόματα των δρόμων της

Νίκος Μ. Νικολάου

Εκδ. Δήμου Ροδίων, Ρόδος 1998

Μέσα από τα ονόματα των δρόμων ξεπηδά ζωντανή η ιστορία των τόπων. Με αφετηρία τα οδώνυμα της Ρόδου, ο Νίκος Νικολάου γράφει την ιστορία της.

Μια σύντομη εισαγωγή στην αρχαιότητα μάς βοηθάει να εκτιμήσουμε το ρόλο που διαδραμάτισε το νησί και να ακολουθήσουμε τη συγγραφέα που ασχολείται διεξοδικά με τη νεότερη περίοδο και ξετυλίγει το νήμα της ιστορίας "περπατώντας" στους δρόμους της Ρόδου.

Ένας τρόπος πρωτότυπος για

να αποκριτογραφεί κανείς την ιστορία. Ένα βιβλίο που μας μαθαίνει πολλά.

Ημερολόγιο

Τα ημερολόγια που λάβαμε φέτος ξεχωρίζουν για τα εισαγωγικά τους σημειώματα, όλα καλά γραμμένα, σύντομα και κατατοπιστικά εν ολίγους λόγους.

Ξεχωρίσαμε αυτό της **Εφορίας Σπηλαιολογίας και Παλαιοανθρακολογίας**, Μικρό, κομψό, με εξώφυλλο μια γραβούρα σπηλαίου της Πάρου, περιέχει θαυμάσιες φωτογραφίες των σημαντικότερων σπηλαίων της Ελλάδας. Εξαιρετικό και το επιτραπέζιο ημερολόγιο της **Εθνικής Πνακοθήκης**, με ζωγραφικές απόψεις της Αθήνας όλων των εποχών. Το ημερολόγιο του **Υπ. Πολιτισμού**, με πολύ ωραίες φωτογραφίες, διατυπώσεις, σχέδια αποκλειστικά, από κοσμήματα και ελάχιστα άλλα θέματα. Το ημερολόγιο τοίχου του **Πολιτικού Μουσείου**, το οποίο έχει ως θέμα "Το Βυζάντιο εν πολέμω". Διατυπώνει η ποιότητα της εκτύπωσης δεν συμβαδίζει με το άριστο κείμενο (Τας Κόλιας), το οποίο και αυτό υπερέφερε και αδικήθηκε από την, προφανώς, βεβιασμένη έκδοση.

Τέλος ο **Δήμος Αρταίων** κυκλοφόρησε ημερολόγιο τοίχου με θέμα: "Το γιορτάει της Άρτας, φωτογραφική αναδρομή", με εξώφυλλο γραβούρα του 1855, 12 ασπρόμαυρες φωτογραφίες του γερφισμού από το 1881 έως το 1960 και ένα ιστορικό σημείωμα του Γιάννη Τσούτσου, από το οποίο μαθαίνουμε πως το πρώτο γερφί της Άρτας χτίστηκε στους Ελληνοϊταλικούς χρόνους.

Η οικοδόμηση της Δημοκρατίας Άγγελος Βλάχος

Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1999

Συνοπτικό, και ως εκ τούτου εύληπτο, το βιβλίο αυτό αναφέρεται στη σταδιακή οικοδόμηση του θεσμίου της Δημοκρατίας, που είδε το φως στην Αθήνα. Παρουσιάζονται με σαφήνεια οι εξουσίες (νομοθετική, δικαστική, εκτελεστική) που αποτέλεσαν τη βάση για την εξέλιξη της.

Στην αρχαία Αθήνα, πέντε νέοι και ο κόσμος τους

Άθα Παλαούρη

Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1998

Πέντε ιστορίες, πέντε ζωές και πέντε γνήσιες χαρές, απλά και ως γνώση. Ένα μικρό βιβλίο

που περιέχει τόσες πληροφορίες όσοε μια διατριβή. Ένα "χρονικό" που δίνει (ωστόσο) σε πρόσωπα της αρχαίας Αθήνας που θα μπορούσαν να ζουν ανάμεσά μας.

Το βιβλίο αυτό αξίζει να διαβαστεί από παιδιά και από μεγάλους για τον πλούτο των γνώσεων που περιέχει, για την αρτιότητα του λόγου και για την ευγένεια των συναισθημάτων του.

Η καθημερινή ζωή των παιδιών στο Μεσαίωνα

D. Alexandre-Bidon, Didier Lett

Εκδ. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1998

Το παιδί στο δυτικό Μεσαίωνα. Το παιδί στον πύργο και στην πόλη. Το παιδί στην αγροτική και την εργατική κοινωνία. Το παιδί: όψεις και αντιμετώπιση των διαφορετικών τάξεων σε διαφορετικές χρονικές περιόδους.

Ένα βιβλίο που δίνει στο πλατύ κοινό πορίσματα των τελευταίων μελετών που "βάζουν" τα πράγματα στη θέση τους". Δύο συγγραφείς που μελετούν κείμενα, αντικείμενα και μαρτυρίες!

Ελληνιστική Αθήνα

Christian Habicht

Εκδ. Οδυσσεύς, Αθήνα 1998

Η Ελληνιστική Αθήνα δεν έχει τραβήξει το ενδιαφέρον πολλών μελετητών. Έτσι η όψη της αυτή έχει παραμείνει στη σκιά, αν και μετά την κλασική εποχή η πόλη του φωτός συνεχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο στην πνευματική ζωή του τότε γνωστού κόσμου.

Το βιβλίο του Christian Habicht, σε μετάφραση του Γιάννη Κουλή, αποτελεί σπουδαία προσφορά, αναπληρώνοντας το σημαντικό αυτό κενό.

Οι Έλληνες και οι ξένοι

Albrecht Dihle

Εκδ. Οδυσσεύς, Αθήνα 1998

Καλογραμμένο και καλομεταφρασμένο (από την Τούλα Σιετή) το βιβλίο αυτό, διαβάζεται ευχάριστα, εύκολα και γρήγορα, προσφέροντας γνώση και σκέψη: εκεί όπου το θέμα Έλληνες/Βάρβαροι γίνεται αντικείμενο σοβαρού στοχασμού, μάθαια θα αναζητήσει κανείς ενδείξεις, ομοιογένειες και υπερβολές εκ μέρους των Ελλήνων. Από την ομηρική Ελλάδα έως το τέλος της αρχαιότητας, ιστορικά γεγονότα, φιλοσοφική σκέψη και πρακτική νοοτροπία συμβαδίζουν, δίνοντας διαφοροποιημένες αντι-

λήψεις και για τη στάση των Ελλήνων απέναντι στους ξένους, τους οποίους πολύ αργά άρχισαν ν' αντιμετωπίζουν με κάποια δυσπιστία.

Αρχαία Μεσσήνη. Ο χώρος και τα μνημεία

Πέτρος Γ. Θέμελης

Εκδ. Περιφέρειας Πελοποννήσου, Αθήνα 1998

Ξεκινώντας από το ιστορικό των ερευνών και την ίδρυση της αρχαίας Μεσσήνης, ο συγγραφέας μάς ξεναγεί, με ζωντάνια και λόγο που ρέει, στην πόλη (πολεοδομία) και στα μνημεία της. Ωραίες φωτογραφίες κάνουν ακόμα πιο ζωντανό αυτό το μικρό και απολαυστικό λεύκωμα, που μας παρτρύνει για μια εκδρομή.

Τάλως

Περιοδική Έκδοση

Εκδ. Ινστιτούτου Κρητικού Δικαίου, Χανιά 1998

Κυκλοφόρησε ο τόμος ΣΤ' 4 (1996), περίοδος Γ: Κρητική Πολιτεία (1898-1912), μέρος Β, με επιμέλεια του Στρατή Παπαμανουσόκη. Περιλαμβάνει τα εξής θέματα: Επανάσταση Φερίσου 1905 (848-899), Ενωτικό κίνημα 1908 (897-1000), Επαναστατικό κίνημα 1911 (1001-1013), Εθνικό Δίκαιο (1032-1034), Πίνακας Πηγών Δικαίου, Περιλήψεις στη γαλλική γλώσσα και παράρτημα με τα πεπραγμένα του Ι. Κ. Δ. 1996.

Η προκλασική Ελλάδα

Jean-Claude Poursat

Εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1998

"Από τις απαρχές έως το τέλος του δου Π.Χ. αιώνα" είναι ο υπέροχος του σημαντικού αυτού μικρού βιβλίου που μεταφράστηκε (μεταφραστής: Γ. Ν. Δρόσος) στα Ελληνικά τρία μόλις χρόνια αφότου κυκλοφόρησε στη Γαλλία, στη σειρά "Νέα Ιστορία της Αρχαιότητας".

Η πρωτοτυπία του έργου συνίσταται στη σκόπη από την οποία εξετάζεται επί μακρόν αυτή η χρονική περίοδος: χρησιμοποιούνται οι τελευταίες αρχαιολογικές και ιστορικές μελέτες και εξετάζονται, συσχετίζονται και αναλύονται τα πορίσματα του υλικού πολιτισμού της.

Στις 300, περίπου, μικρού μεγέθους σελίδες αυτού του βιβλίου ο αναγνώστης βρίσκει έγκυρη και ενημερωμένη επιστημονική πληροφόρηση για τις πρώτες μαρτυρίες

κατοίκησης στην ελληνική γη, για τη γεωφυσική διαμόρφωση του ελλαδικού χώρου, για συνέχειες, ρήξεις και μεταμορφώσεις που οδήγησαν στις αρχαϊκές πόλεις-κράτη.

La culture est-elle naturelle?

Συλλογικό έργο

Errance, Παρίσι 1998

Πρωτότυπη σκόπη. Εξετάζεται η ιστορία, η επιστημολογία και οι σύγχρονες εφαρμογές της έννοιας του όρου πολιτισμός. Ο πολιτισμός θεωρείται ιδιο του ανθρώπου: όμως στην Αφρική υπάρχουν χιμαπιάζιδες που κατασκευάζουν και χρησιμοποιούν εργαλεία παρόμοια με αυτά των ανθρώπων.

Στον τόμο αυτόν συνεργάζτηκαν 19 επιστήμονες, υπό την καθοδήγηση των Albert Ducros, Jacqueline Ducros, Frederic Joulian, που προσπαθούν να αποσαφηνίσουν την έννοια του φαινομένου του πολιτισμού μέσα από τη μελέτη, κυρίως, της εθνολογίας και της προϊστορίας.

Λαϊκά Μουσικά Όργανα του Κόσμου

Μαρία Κυνηγιού-Φλάμπουρα

Εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1998

Το βιβλίο που συνοδεύεται και από κασέτα, δίνει στα παιδιά όχι μόνο τη μορφή των οργάνων αλλά και τον ήχο τους. Εκτός από τις έγκυρες εγκυκλοπαίδειες γνώσεις που αποκομίζει ο νέος αναγνώστης, διάφορα παιχνίδια-κατασκευές του δίνουν την ευκαιρία να εφαρμόσουν όσα έμαθε διασκεδάζοντας.

Ακόμα, η προσεγμένη δόση του βιβλίου αυτού (ευρετήριο λέξεων, βιβλιογραφία, διευθύνσεις μουσείων) και η γνώση της παιδαγωγικής προσέφεραν στο παιδί την ευκαιρία να μάθει να χειρίζεται σωστά ένα βιβλίο, αντιλαμβάνει ότι μπορεί από τις πληροφορίες που του προσφέρονται.

Το Μουσείο Ακροπόλεως

Ισμήνη Τριάντη

Εκδ. Ομίλος Λόστια, Αθήνα 1998

Μια ξενάγηση στο Μουσείο Ακροπόλεως, στον εκθεσιακό του χώρο και στις αποθήκες, μας προσφέρει όσο το δυνατόν πληρέστερη εικόνα των γλυπτών - αρχιτεκτονικών και λιθ - που κοσμούσαν τον Ιερό Βράχο.

Το κείμενο της Ισμήνης Τριάντη είναι καθ' ύλην άφορο, επιστημονικά και κατανοητό από ό-

λους, πλήρες και πλούσιο, ακριβές και με χάρη. Οι εικόνες καλοδιαλεγμένες, με ελάχιστες, ατυχώς, παλαιότερες αποτυπώσεις (για σύγκριση με τη σημερινή κατάσταση των μνημείων).

Αυτό που μας εντυπωσίασε θλιβερά είναι ότι σε πολλές εικόνες — με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή — βάζουν φόντο ένα βάνουσο σκούρο γαλάζιο, σαν τις κόλλες χαρτού που έντυναν παλιά τα σχολικά βιβλία, το οποίο εξαφανίζει λεπτομέρειες και ευαισθησίες των γλυπτών, καθώς και οι κλίμακες, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις μεπερδύουν τον αναγνώστη.

Είναι κρίμα που σε μια έκδοση, η οποία στοιχίζει τόσο ακριβώς, παρατηρούνται "ανορθογραφίες".

Η Ελλάδα. Το ταξίδι των Ελληνιστών 1896-1912

Χάρης Γιακουμής και Ιζαμπέλ Ρουά

Εκδ. Μπάτσας Πέλασσας, Αθήνα 1998

Πρόκειται για φανταστική περιγραφή, που όμως βασίζεται σε πραγματικά ημερολόγια περιηγήτων. Φωτογραφίες της εποχής δίνουν την εικόνα του τότε κόσμου στο οδοιπορικό που ολοκληρώνεται σε είκοσι σταθμούς, από τη Μασσαλία, Σικελία, Κύπρο, περνώντας από τους Δελφούς, την Αθήνα, την Κρήτη, τις Κυκλάδες, τον Άγιον Όρος και την Κωνσταντινούπολη.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

(Από τον Κ Στράτο Νανόγλου λάβουμε την επιστολή που παραθέτουμε, μαζί με την απάντηση της Διδας Ν. Ντάκουρη, στην οποία αναφέρεται.)

Το πρόβλημα της καταγωγής του μυκηναϊκού θωλωτού τάφου: μια σύντομη απάντηση.

Τείνω να συμφωνήσω με τη Ν. Ντάκουρη ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να χάσει κανείς την "ουσία του προβλήματος" (αν και είναι επίσης αμφίβολο τα όρια μεταξύ συζητήσεως και ανάλυσης) και να μείνει σε απίστευτα περιγραφές αρχαιολογικών στοιχείων (σ. 67). Εα ήθελα να διατυπώσω ωστόσο μερικές διαφωνίες σχετικά με την ου-

σία του συγκεκριμένου προβλήματος.

Κατ' αρχάς, ακόμη και στην ιχνολόγηση των αρχαιολογικών στοιχείων ανακύπτουν προβλήματα. Ο χώρος δεν μου επιτρέπει να επεκταθώ πολύ στην επισήμανση αντιρρήσεων. Αρκεί να αναφέρω κάποια παραδείγματα απομνημάτων, όπως αυτά που αναφέρουν τις στήλες του Κ. Branigan για τη στέγασή των μυκηναϊκών θωλωτών τάφων. Θα ήταν ίσως απαραίτητο να πληροφορηθεί η αγαπητή συνάδελφος ότι ήδη από το 1993 έχει κυκλοφορήσει η αναθεωρημένη έκδοση του βιβλίου του Κ. Branigan για τους θωλωτούς τάφους της Μεσαράς (*Dancing with Death: life and death in southern Crete c. 3000-2000 BC*, Amsterdam: Hackert), στο οποίο θεωρεί τη θωλωτή στέγασή αρκετών τάφων, αν όχι όλων, ως βέβαιη, μετά και τα τελευταία παραδείγματα που μελετήθηκαν. Επισήμως είναι συζητήσιμο κατά πόσο είναι "πρώτο σημείο... η ανασύνθεση πλήρους εκφορικής θόλου στους κρητικούς τάφους" (σελ. 65).

Επιπλέον, το γεγονός ότι "όλοι οι μυκηναϊκοί θωλωτοί τάφοι καλύπτονταν από τύμβο" (σελ. 66) δεν αποκλείει τη δυνατότητα κατασκευής θόλου χωρίς τυμβοειδή μαυδίνα. Το επιχείρημα είναι άνευ ουσίας. Αυτό που πραγματικά θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς είναι ότι ακριβώς οι τύμβοι προώθησαν τις θέσεις των μυκηναϊκών τάφων, ενώ στην Κρήτη, όπου δεν υπήρχαν τύμβοι, αυτές κατέρρευσαν. Τολμά να πω, όμως, πως αυτό δεν προσφέρει κανενός είδους στήριγμα στη διαπίστωση ότι είναι αδύνατο να χτιστεί θόλος χωρίς τύμβο. Πολύ περισσότερο άσχετο και τρανό παράδειγμα γι' αυτό είναι οι κρητικοί θωλωτοί τάφοι.

Όσο για το "πέρασμα" των αρχαιολογικών στοιχείων (σελ. 67), ίσως αρκεί να πω ότι η μίμηση πολιτισμικών στοιχείων είναι πολιτισμικό/κοινωνικό μέγεθος και, παρόλο που σχετίζεται στενά, δεν εξαρτάται απόλυτα από τη γενίτιση στο χώρο. Ειλικρινά δεν αντιλαμβάνομαι γιατί θα πρέπει να περιμένουμε να βρούμε πρώιμο θωλωτό τάφο στη Λακωνία, για να επιβεβαιωθεί το προτεινόμενο ταξίδι στα Κύθηρα (ασχέτως αν τελικά βρεθεί ή αν τα Κύθηρα δεν έπαιξαν ρόλο στη μίμηση).

Γενικά όλη η συζήτηση διακτεχεται από το σύνδρομο του "πακέτου". Πρέπει όλα τα χαρακτηριστικά να συμπίπτουν, για να μιλήσουμε για μεταφορά ενός στοιχείου από έναν "πολιτισμό" σε έναν άλλο (το γεγονός π.χ. ότι οι θωλωτοί τάφοι χρησιμοποιούνται στις δύο περιοχές σε συνδυασμό με διαφορετικές πρακτικές ενταφιασμού, κυρίως ως προς τον αριθμό

των νεκρών, τον οποίο αναφέρεται ως πρόβλημα στην αποδοχή της μίμησης του αρχαιολογικού τύπου, είναι εντελώς παραπλανητικό και δεν έχει καμιά σχέση με αυτή). Αγνωστοί όμως έται οι ιδιαίτερες συνθήκες και πρακτικές που επικρατούν σε μια περιοχή και η δυνατότητα των ατόμων να επλέγουν και να διαμορφώνουν αλλοτρώ χαρακτηριστικά.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση αγνοείται το γεγονός της προπαρξης τύμβων στην ηπειρωτική Ελλάδα και η σύνδεση τους με τους νεούς θωλωτούς (ένα θέμα του οποίου ομολογώ ότι δεν γνωρίζω τον πρώτο εισήγητή, αλλά το οποίο γνωρίζω ότι προβάλλεται σθεναρά από τον Γ. Κορρέ). Και φυσικά αγνοούνται οι ταφικές πρακτικές και ο ρόλος που παίζουν στην κοινωνία της εποχής. Γιατί είναι γνωστό ότι ο μυκηναϊκός θωλωτός προσαρμόστηκε στη μορφή των ηπειρωτικών τύμβων, όχι τυχόν φυσικά. Μια επιφανειακή ματιά στον υλικό πολιτισμό της Μεσοελλαδικής περιόδου φτάνει για να πειστεί κανείς ότι οι τύμβοι αποτελούν ένα ορόσημο στο τοπίο, ορόσημο που χρησιμοποιείται από τους κατασκευαστές αλλά και τους απογόνους τους, ως κεντρικό σημείο του κοινωνικού τους χώρου, ως χώρος διαπραγματεύσεως των κοινωνικών σχέσεων κατά τη διάρκεια των ταφικών τελετουργιών, αλλά και πέρα από αυτές. Και είναι αυτό το χώρο που αναδιαμορφώνουν κατά το τέλος της Μεσοελλαδικής περιόδου με την εισαγωγή ενός κρητικού στοιχείου. Δεν διατάω να πω κρητικό, γιατί πιστεύω ότι αυτή η πρακτική συνδέεται με την παράλληλη εισαγωγή και άλλων κρητικών αντικειμένων (π.χ. αγγείων, κοσμημάτων) σε διάφορους τάφους και πόλι της ηπειρωτικής Ελλάδας (π.χ. Ταφικοί κύκλοι Μυκηνών). Το γιατί διαλέγουν τον συγκεκριμένο αρχαιολογικό τύπο είναι νομίζω και η "ουσία του προβλήματος". Και είναι φανερό ότι εδώ εμπλεκονται στοιχεία, όπως το γνωστό φαινόμενο Βερσάλων που έχει αναπτύξει ο Μ. Wiener για την περίπτωση των Κυκλάδων, για τα οποία όμως δεν υπάρχει αρκετός χώρος σε αυτή τη μικρή παρέμβαση.

Τα ανωτέρω αποτελούν απλώς λίγες επί τροχάδην παρατηρήσεις που αφορούνται από τη σωστή θέση της Ν. Ντάκουρη που ανέφερα στην αρχή. Παρά τις διαφωνίες μου, εξακολουθώ να πιστεύω ότι τέτοια άρθρα είναι εξαιρετικά χρήσιμα, γιατί μας εδωθούν σε διάλογο που ίσως στο τέλος φέρει καρπούς.

Μετά τιμής
Νανόγλου Στράτος
μεταπτυχιακός φοιτητής

Προϊστορική Αρχαιολογία,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης 20.10.1998

Σημειώσεις:

1. Οι σελίδες παραπέμπουν στο άρθρο της Ν. Ντακούρη, "Το πρόβλημα της καταγωγής του μυκηναϊκού θολωτού τάφου", *Αρχαιολογία και Τέχνες* 68 (Σεπτέμβριος 1998): 60-68.
2. P. X., M. Wiener 1984. "Crete and the Cyclades in LMI: the tale of conical cups". Στο R. Hägg & N. Marinatos (eds), *The Minoan Thalassocracy: Myth and reality* (Stockholm): 17-26.

Το πρόβλημα της καταγωγής του μυκηναϊκού θολωτού τάφου.

Απάντηση στον κ. Σ. Νανόγλου.

Αγαπητέ Στράτο, σ' ευχαριστώ για το ενδιαφέρον και τα εμπειρόδεκτα σχόλια σου πάνω σε αυτή την προπτυχιακή εργασία μου, που κατατέθηκε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1995 και έγινε δεκτή στο άρθρο στο περιοδικό *Αρχαιολογία και Τέχνες* το 1996, αλλά δημοσιεύτηκε πρόσφατα (τεύχος 68, Σεπτέμβριος 1998, σσ. 60-68). Λίγα σχόλια δικά μου κρίνω σκόπιμο να αναφέρω εδώ, επι τροχούδιν:

1. Branigan 1993: αν μελετήσει προσεκτικά το *Dancing with Death*, θα συμφωνήσει μαζί μου ότι τίποτα καινούριο δεν παρουσιάζει, τουλάχιστον όσον αφορά την *στέγαση* των τάφων Μεσοράς. Ουσιαστικά, η βάση για την "επαξετάση" του ζητήματος είναι η εναλλακτική ονομασία του τάφου της Αγ. Κυριακής από τον ίδιο τον Branigan: διαπιστώνεται μια κλίση των τοιχωμάτων προς το εσωτερικό, με συνολική (σταδιακή) προέξοχη των λίθων που προσεγγίζει τα 0,50 μ. (σε 2 μ. σκάζόμενου ύψους, Branigan 1993, 21). Ότι τα τοιχώματα μερικών τάφων Μεσοράς παρουσιάζουν κλίση προς το εσωτερικό δεν είναι νέα είδηση: στην πραγματικότητα πρόκειται για κάτι γνωστό ήδη από τη δημοσίευση του Ξανθοειδή. Εξάλλου, υπάρχουν πιο εντυπωσιακές ανασκαφικές μαρτυρίες όσον αφορά την κλίση των τοιχωμάτων και την στέγαση των τάφων, για παράδειγμα, οι τάφοι του Λέντα (δες υποσημείωση του άρθρου μου 41). Δεν θα ήμουν στον πειρασμό να συζητήσω τα θεμέλια των τοιχωμάτων του τάφου της Αγ. Κυριακής, που είναι χτισμένα με μικρά λιθοβόρια και αναγνωρίζονται ως αδύναμα από τον ίδιο τον Branigan (1993, 45, fig. 3.5).

Αλλά μάλλον θα εννοείς το κελφαίο "Circular Arguments", όπου

ο συγγραφέας επαναλαμβάνει μερικές παρατηρήσεις που δημοσίευσε το 1970 (π.χ. ότι στην ΠΜ III-MM I οι κρητικοί τάφοι αποκτούν μικρότερη διάμετρο και παχύτερα τοιχώματα, σ. 42: πρβλ. σελ. 62 στο άρθρο μου) και την όλη συζήτηση περί μπημάτων των Ξανθοειδή και Warren – αλλά ο Branigan, σε αντίθεση με τον Warren, δεν αναφέρει τις σημαντικές κατασκευαστικές διαφορές μεταξύ κρητικών τάφων και μπημάτων, όπως, για παράδειγμα, την *γωνιώδη* εκφορική θώλωση των μπημάτων, που είναι από μηχανικής άποψης διαφορετική από την προτεινόμενη *κυρτή* θώλωση για τον τάφο του Καμηλαρίου.

Η ανάλυση αναγκαστικά περιορίζεται σε τάφους που σώζουν τα τοιχώματα σε αρκετό ύψος (σ. 46), γεγονός που υποσκάπτει κάπως την γενική αξία των συμπερασμάτων. Παρόμοια, δύο συμπεράσματα αυτά δεν επικυρώθηκαν από τους ίδιους τους μηχανικούς του Branigan, οι οποίοι σήκωσαν τα χέρια ψηλά εμπρός στην "υπερβολικά τυχαία κατασκευή, που δεν επιτρέπει μια καθαρά θεωρητική ανάλυση των δυνάμεων και αδυναμιών" (σ. 52). Παρόλα αυτά, προτείνεται ότι οι διαφορές εξωτερικές οικοδομικές παρατηρήσεις και οι γνωστοί παραλληλισμοί με τα μπητά, ιδίως από μια "ευνοϊκή σκοπιά" (a positive frame of mind), "πρέπει να μην κάνουν να εξετάσουμε με μεγαλύτερη εμπιστοσύνη την πιθανότητα ότι οι τάφοι Μεσοράς έφεραν πλήρη λιθινή θώλο" και να αγνοήσουμε τις αμφιβολίες και τις ασυμφωνίες των ανασκαφικών δεδομένων (σ. 53).

Πάντως νομίζω πως ο Branigan αποφεύγει την διθυραμβική θέση που του αποδίδεις ("...θεωρεί τη θολωτή στέγαση αρκετών τάφων, *αν όχι όλων*, βέβαια") στο *Dancing with Death*: "Αμφιβολίες και βέβαια υπάρχουν. Μερικοί τάφοι, με το μικρό τους μέγεθος και τις μεγάλες πέτρες στην τοιχοδομία τους, καθιστούν μια πλήρη λιθινή θώλο εντελώς δυνατή. Υπάρχουν άλλοι με μεγάλους θαλάμους και τοίχους από μικρές πέτρες, που είναι δύσκολο να τους φανταστούνε πλήρεις κατά αυτόν τον τρόπο" (σ. 53, δες επίσης σσ. 47, 49, 55).

2. Οι ΜΕ τύμβοι: την θέση του καθ. Γ. Κορρέ την αναφέρω (σ. 63, για την Βοϊδοκοιλιά και τον συσχετισμό ΜΕ τύμβων και λιθινής θώλου), όπως και την σχετική θεωρία του Hood για τον συνδυασμό λακκοειδών και ΜΕ τύμβων. Αναφορά στα προγενέστερα τυμβικά ταφικά μνημεία της ηπειρωτικής Ελλάδας γίνεται επίσης στην σ. 66 (η τυμβική παράδοση της ηπειρωτικής Ελλάδας, με παραπομπή στον Hammond). Τη σημασία αυτής της παράδοσης εξάφω στην κατακλειδα, λέγοντας ότι "α-

πομνημόνευε ένα μνημείο από τα ταφικά έθια τα οποία κλήθηκε να εξηγηρήσει, από την κοινωνική λειτουργία του και ουσιαστικά από την εποχή του" (σ. 67).

3. "*Μιμνήσκου πράξεις σπουδαίας και τελείας*" και το "σύνδρομο του πακέτου": το όλο επιχειρήμα μεταφορικά παραλληλίσω σταχείων από τα Κύθηρα στην Πελοπόννησο είναι γνωστό εδώ και πολύ καιρό (Huxley & Coldstream 1972, Huxley & Coldstream 1984, σσ. 107-110; et al.). Από την άλλη πλευρά, το μινωικό στοιχείο που χαρακτηρίζει ορισμένες θέσεις στην Λακωνία στα τελευταία –και κρίσιμα για την συζήτηση μας– στάδια της Μεσοελλαδικής περιόδου είναι αδιαμφισβήτητο (π.χ., Άγιος Στέφανος). Αντίθετα, η Μεσσηνία την ίδια περίοδο, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τα Νιχώρια, επιδεικνύει μεν "μινωϊζουσα" κεραμική, αλλά παρουσιάζει μια διαφορετική εικόνα, που δεν επιτρέπει την ανασύσταση μιας ιδιαίτερα στενής σχέσης μεταξύ Κρήτης και Μεσσηνίας (McDonald & Wilkie 1992; Dickinson 1996, σσ. 69-70).

Η προβληματική μου λοιπόν είναι η εξής (περισσότερο κάνοντας τον "δικηγόρο του διαβόλου" παρά συμφωνώντας με τον άλλο τρόπο σκέψης): αν η απαραίτητη τεχνική γνώση για την κατασκευή μιας λιθινής εκφορικής θώλου, *εάν και παρ' όλα αυτά* είναι μινωϊκή σύλληψη (Dickinson 1977, σσ. 61-5), και δεχτούμε πως μεταδόθηκε στην Πελοπόννησο μέσω του μινωϊκού "εμπορίου" των Κυθρών (Branigan 1970, 158), γιατί το πρώτο γνωστό υβριδικό μινωϊκό και ελλαδικών ταφικών στοιχείων (θόλος και τύμβος αντίστοιχα) δεν παρατηρείται εκεί όπου η ανάμειξη αυτών των πολιτισμικών στοιχείων είναι πιο έκδηλη; Επομένως, το επιχειρήμα ασφαλώς δεν έχει να κάνει με την *γεωγραφική γενέσιση* Κυθρών-Λακωνίας αυτή καθ' εαυτή, αλλά με το *ιδιόχον* πολιτισμικό πλαίσιο που διέπει τις εξελίξεις στην Λακωνία εκείνη την εποχή. Προσμικρά, πιστεύω πως, αν κάποιο εδώ υφέρει μια επιφανειακή θεώρηση των ανασκαφικών δεδομένων, την οποία προσπαθώ να καυτηρήσω και όχι να υποθέτω, αυτή πηγάζει από την άποψη ότι εξιδανικεύονται αρχαιολογικοί τύποι, συχνά διαμελισμένοι "στα εξω συνυπεθέσαν", ταξιδεύουν μαζί με τις αποσκευές εμπόρων και εισβολών. Με αυτήν την έννοια, ευχριστάς αποδέχομαι την ταμπέλα "σύνδρομο του πακέτου" και αποποιούμαι την εκλεκτικιστική, και γι' αυτό ψευδοϊστορική, έρευνα της καταγωγής και διάδοσης επιμέρους αρχαιολογικών στοιχείων στην προϊστορική Αρχαιολογία του Αιγαίου.

Από την άλλη πλευρά, κατά την άποψή μου, οι διαφορές μικηναϊκών-μυκηναϊκών ταφικών εθίμων δεν είναι παραπλανητικές σε μια μελέτη της καταγωγής του μικηναϊκού θολωτού (αν και το άρθρο μου δεν φιλοδοξεί να λύσει τα προβλήματα, απλώς να υπενθυμίσει τα παλιά και να θίξει μερικά νέα), διότι συχνά μεταφράζονται σε λειτουργικές διαφοροποιήσεις ορατές στην ίδια την αρχιτεκτονική: εξαιτίας αυτού, είναι, νομίζω, σημαντικό να λαμβάνονται υπ' όψη σε συζητήσεις που αφορούν τα πώς και κυρίως τα γιατί της διάδοσης ενός αρχιτεκτονικού τύπου ή των στοιχείων που τον απαρτίζουν. Και βέβαια δεν αναφέρομαι μόνο στον αριστό των ταφικών, αλλά και στους εξωτερικούς παραθαλάσσιους ως "αντιδράσεις σε εξελασμένες λειτουργικές ανάγκες" (δες Branigan 1993, 63, και στο δικό μου άρθρο, σσ. 63-4).

Αλλά, εν τέλει, νομίζω πως τα ερωτήματα που θα πρέπει να μας απασχολούν δεν είναι του τύπου "αν όχι όλα, πόσα χαρακτηριστικά πρέπει να συμπίπτουν για να μιλήσουμε για μεταφορά στοιχείου από ένα πολιτισμό στον άλλο", "από ποια νησιά πέρασε ο ταφικός τύπος του θολωτού στην ηπειρωτική Ελλάδα", ή "γιατί διαλέγουν οι Μυκηναίοι τον συγκεκριμένο ταφικό τύπο", σαν από το καταναλωτικό ράφι, αλλά γιατί εμείς εξακολουθούμε να απομονώνουμε αρχιτεκτονικά στοιχεία, όπως αυτό της λίθινης θόλου, πιστεύοντας ότι μπορούν να ταξιδεύουν στον χώρο και τον χρόνο ως φορείς ιδεολογιών. Τι εννοούμε ακριβώς όταν κάνουμε λόγο για "μεταφορά πολιτισμικών στοιχείων" και γιατί ταυτίζουμε μεμονωμένες αρχιτεκτονικές λύσεις με συγκεκριμένους

"πολιτισμούς"; Ακόμα, γιατί επιμένουμε να εφαρμόζουμε στην προϊστορική Αρχαιολογία τον Αιγιαίο φορμαλιστικά μοντέλα καταγωγής/εξέλιξης, βάνουσα εργαλεία εξαγωγής συμπερασμάτων, τα οποία έχουν αποδειχθεί δυσλειτουργικά (και τα εργαλεία και τα συμπεράσματα);

Με εκτίμηση

Νατάσα Ντάκουρη (BA, MA)
Faculty of Classics, University of Cambridge
Διεύθυνση για αλληλογραφία:
Christ's College, St. Andrew's st.,
CB2 3BU, Cambridge, U.K.
Email: ad253@hermes.cam.ac.uk

Μερικές παραπομπές:
Branigan, K.
1970 *The Tombs of Mesara, a Study of Funerary Architecture and Ritual in Southern Crete, 2800-1700 BC*, London.
1973 *Dancing with Death: Life and Death in Southern Crete, c. 3000-2000 BC*, Amsterdam.

Dickinson, O.
1977 *The Origins of Mycenaean Civilisation*, SIMA 49, Göteborg.
1996 "Minoans in Mainland Greece, Mycenaean in Crete?", *Cretan Studies* 5, σσ. 63-71.

Huxley, G. & Coldstream, J.
1972: *Kythera. Excavations and Studies*, London.
1984 "The Minoans of Kythera", in R. Hägg & N. Marinatos (eds), *The Minoan Thalassocracy: Myth and Reality*, Stockholm.

McDonald, W. & Wilkie, N.
1992 *Excavations at Nichoria in Southwest Greece*, vol. II, Minneapolis.

Επιστολή

Υαγιαπή Αρχαιολογία, 1993

Προχθές Σάββατο 6.2.99 επισκεφθήκαμε με τα παιδιά μου φιλική μας οικογένεια που διαθέτει εξοχικό σπίτι στη Μερέντα, έξω από το Μαρκόπουλο, απ' όπου μπορεί κανείς ακόμα να θαυμάζει τον κάμπο της Μεσογαίας, όσο τουλάχιστον άπρησε απείραχτο το αεροδρόμιο. Στο δρόμο για τη φίλη μας και κοντά στο εκκλησάκι της Παναγίας συναντήσαμε ασυνήθιστα μεγάλη κίνηση. Ρωτώντας εμάθα ότι τοπογραφικά συνεργεία μετρούν και εξομαρτίζουν τα χωράφια όπου πρόκειται να γίνει ο Ιππόδρομος! 1500 στρέμματα από την ευλογημένη γη της Μερέντας θα θυσιάζονται για να γίνει ο Ιππόδρομος προς τέρψην όσων βέβαια αναπνούν το άθλημα αλλά και όσων πλουτίζουν στον αέρα! (από τα στοιχήματα).

Απορία: Υπάρχει κάποιος υπεύθυνος στο Κράτος, γνωρίζει η Αρχαιολογική Υπηρεσία ότι εκεί που βρέθηκε το πανέμορφο μαρμάρينو ζευγάρι του κούρου και της κόρης Φρασικλείας θα κάνουν τώρα τον Ιππόδρομο; Το γνωρίζει αυτό και το αφήνει να συμβεί;

Ποιος προστατεύει τέλος πάντων αυτά τα χώματα που είναι των παππούδων μας και ακόμα λέγονται ελληνικά; Δεν βρέθηκε κανένα άλλο μέρος να γίνει ο Ιππόδρομος; Δεν υπάρχει όλη λύση από το να καταπλακωθούν τα μέρη με σημαντική ιστορική και αρχαιολογική σημασία;

Δερωτάται κανείς εύλογα, τα ελληνικά γιατί αγωνιζόμαστε να τα φέρουμε πίσω όταν εμείς οι ίδιοι τα ξεπουλάμε από το άλλο χέρι;

Σας χαιρετώ
Μαρίνα Ιορδανίδου

Δελτίο συνδρομής

Να αποσταλεί συμπληρωμένο από τον αντίτιμο της συνδρομής στο περιοδικό **ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ & ΤΕΧΝΕΣ**, οδός Χρ. Λαδά 3, 102 37 ΑΘΗΝΑ fax: 3219957

Επιθυμώ να εγγραφώ συνδρομητής για ένα χρόνο – 4 τεύχη – από το τεύχος αριθμ. _____
Συνδρομή Εσωτερικού: Δρχ. 7.000 – Συμμετείων, Συλλόγων 8.000 – Οργανισμών, Τραπεζιών, Ν.Π.Δ.Δ., Α.Ε. 10.000 –
Μαθητών και Σπουδαστών 6.000 (με αποσπλή φωτοτυπίας αστυνομικής ή φοιτητικής ταυτότητας αντίστοιχα).
Εξωτερικού: Αερπ. ταχυδρ. Ευρώπη \$40 – Αμερική, Καναδάς, Αυστραλία \$45 – Κύπρος \$35 – Σπουδαστών εξωτερικού \$35.
Πώληση παλαιών τευχών (1 έως και 54) 950 δρχ.

Τρόπος πληρωμής: Ταχυδρομική ή τραπεζική επιταγή στο περιοδικό **ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ & ΤΕΧΝΕΣ**, Χρ. Λαδά 3, 102 37 ΑΘΗΝΑ

Επίνομο Όνομα
Οδός Αριθμός Τηλ.
Πόλη Ταχ. Κώδ.
Ημερομηνία Υπογραφή